

ünsiyet 12

İLMİ, KÜLTÜREL, FİKRİ AYLIK DERGİ

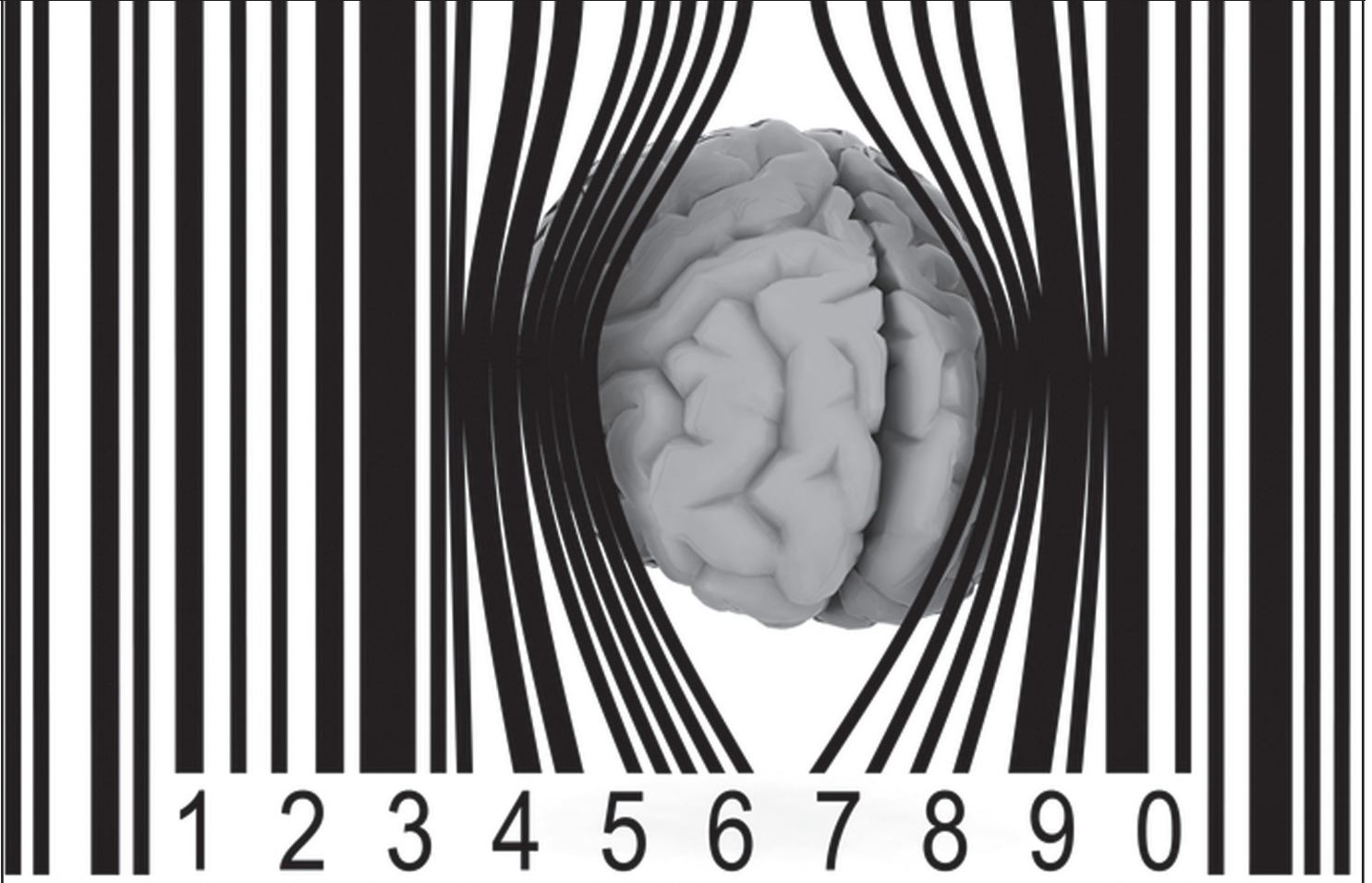
ISSN: 3023-7688

MART 2025

“Yiyiniz, içiniz ancak israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri sevmez” (Araf: 31).

“Bir de akrabaya, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere da saçıp savurma. Zira böyle saçıp savuranlar şeytanın dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür (İsra: 26-27)

“Allah haddini aşan, kabiliyet ve imkânlarını boşa harcayan ve şüpheler içinde bocalayıp duran kimseleri şaşırtır.” (Mü’min:34)

“Hiçbir kul, kıyamet gününde; Ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp, nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdıyamaz.” (Hadis-i Şerif. Tirmizî, Kıyamet 1).

“Faydasız işleri terk etmesi, bir kişinin iyi Müslüman olmasındandır.” (Hadis-i şerif. Tirmizî, Zühd, 11)

DOSYA

TÜKETİM ÇILGINLIĞI

■ ABDULVAHİD SİPAHİOĞLU ■ CELALEDDİN SİPAHİOĞLU ■ HASAN EKİNCİ
■ HARUN AYDIN ■ İBRAHİM ŞAHİN ■ İRFAN SETENCİ ■ MUSTAFA DOĞU
■ MUSTAFA İBAKORKMAZ ■ TURHAN ARSLAN

İÇİNDEKİLER

Medeniyet anlayışı

EDİTÖR..... 3

Saçıp Savuranlar

MUSTAFA DOĞU5

Tüke(t)m)meye Başladık

TURHAN ARSLAN7

Tüketim Toplumunda Emanet Ehli Kalmak

HASAN EKİNCİ9

Sen Hiç Tükettin mi?

HARUN AYDIN 11

Tüketirken Tükenmek

İBRAHİM ŞAHİN 12

Bir yeryüzü ifsadı kıssası

Medyen ve Şuayb As'ın mücadelesi

CELALEDDİN SİPAHİOĞLU 16

Yeni Bir İslami Söylem için Dağarcık: Big Data

ABDULVAHİD SİPAHİOĞLU 18

Köle Gibi Çalışıp Deli Gibi Harcamak

İRFAN SETENCİ20

Bir Değirmendir Dünya

MUSTA İBAKORKMAZ22

TÜKENİŞ SENDROMU

İBRAHİM ŞAHİN24

Zaman ayeti işliyor, kulluk kronolojisinin belirlenmesi adına yeryüzünün yaratıldığı günden beri Rabbimiz tarafından sayısı on iki olarak belirlenmiş, bir başka ayet, ayların adedince, kulluk bünyanımızın duvarına her ay, bir adet dergi halinde yazılı belge koymayı nasip eden Allah Azze ve Celleye hamdolsun.

Sıratı Müstakim üzere yürüyüşümüzün, şehadeti adına kayıtlara geçmesini arzu ettiğimiz çabalarımızın, çabaların karşılığını zayi etmeksizin verecek olan Allah azimüşşanın katında makbul ve müstecab olmasını arzu ediyoruz.

Yeryüzünde ardından gidilesi en kıymetli iz sahibi, Resul aleyhisselamın adımları üzerine, incitmeden ve azıcık dahi olsa ayrılmayı düşünmeden, basma-ya itina göstererek gerçekleştirdiğimiz yürüyüşümüzün, sonunun havzı kevser başına kadar bizi götürmesini ve hasretimizin dindirilmesini murad ediyoruz.

Rabbimiz senin katında az bir değer ifade eden, fakat kıymet biçici olarak, amel statüsünde saymanı dilediğimiz çabalarımızı, nebiler, resuller kervanının katarına layık olmasa dahi, katmanı senden rica ediyoruz.

Allah'ım çabalarımızı mübarek kıl, bizden kabul et, emek verme adına gücümüzü artır. Amin.

Ünsiyet ailesi

Medeniyet anlayışı

Tüketmek, yok etmenin,
yeniden yerine koymamanın
ya da varlığın hakkıyla
kullanılmasının önündeki temel
engeldir. Tüketim kelimesi
adalet kavramı açısından
bakıldığında zulm kelimesine
tekabül edebilecek bir yerde
durmaktadır. Dolayısıyla varlık
hikmetine aykırılığı temsil eder.

Medeniyetler anlayışlarını kelimeler ve kavramlar üzerine kurar ve yönlendirir. İslam'ın kelime olarak seçilmiş olması, bütün bir dinin bu algı üzerine bina edilmesini gerekli kılmıştır. Silm, barış, esenlik ve sonuç olarak hem dünyanın darusselam oluşu, hem de dünyasını darusselam kılanların, ahiret yurtlarının darusselam olmasını mucip kılar.

Allah (cc.) hilafetle görevlendirdiği insanı, dünyayı görevi gereği, kendi adına imarla vazifelendirmiştir. Allah yaratan olduğuna göre yarattığını itina ile kullanmayı görev kılmıştır. Bu sebeple görev bilinci olmayan münafık ve kafirlere yeryüzünü ifsat etmeyin, israf etmeyin emri verilmiştir. Fakat onlar yaptıklarının bir fesat ve israf olma anlayışında olmadıkları için kendilerini ıslah eden makamına koymaktaydılar.

Bugün dünyanın temel ekonomik sistemi olarak insanlığa dayatılan kapitalizm, liberalizm gibi ekonomik sistemler, insanı dünyevileştirme konusunda kışkırtan ve kamçılayan bir anlayışı baz aldığı için, dünyanın israf edilmeme ve ifsat edilmemesi adına ortaya koyduğu bir kriteri mevcut değildir. Aksine daha çok kazanmanın esas olduğu bir anlayışı temel kabul etmesi, dünyanın kıt olan kaynaklarını iktisat çerçevesinde kullanmayı tanımlamasına rağmen, kaynakların sınırsız bir şekilde kullanılmasını normalleştirir.

Dünya kaynaklarının kullanımı itibarıyla işin başında temel kabul edilen tüketim kelimesi, anlam itibarıyla olumsuzluğun başlangıç noktasıdır. Tüketmek, yok etmenin, yeniden yerine koymamanın ya da varlığın hakıyla kullanılmasının önündeki temel engeldir. Tüketim kelimesi adalet kavramı açısından bakıldığında zulm kelimesine tekabül edebilecek bir yerde durmaktadır. Dolaşısıyla varlık hikmetine aykırılığı temsil eder.

Tüketim kelimesinin kaynaklandığı temel anlayış dünyeviliktir, dünyeviliğin ilahi olana karşı pozisyon almış olması sebebiyle kendisinden neşet eden bütün çıkarımlar da aynı vizyona sahiptir yani ilahi olana karşıdır.

İşin aslına bakacak olursak, tüketim kelimesinin neşet ettiği kapitalizm yada yandaş fikirler temel olarak, dünya metain ve onun elde edilme yollarına adalet kavramının dışında bir yaklaşım sergilediği için ürettiği kavramların hiçbirinin adalet dairesinde düşünülmesi de mümkün değildir. Hal böyle olunca kapitalizme iman etmiş insanların dünyaya ve içindekilere karşı elbette ki yaklaşımı sakat olacaktır.

Halbuki dünya ve içindekiler bir emanettir. Sadece emanet anlayışıyla kullanılmalı ve dünyalıklara hesap şuru içinde yaklaşılmalıdır. Yani kullanılan metanın nereden, nasıl temin edildiğinden başlayan bir süreçle, nasıl tüketildiğine kadar bir dizi hesap şuurunun olması, dünyadaki imtihanın temel noktasıdır. Tüketim anlayışı; dinin temelde ortaya koyduğu nereden ve nasıl elde edildiği noktasında başlayan eşyanın hakikat boyutuna uygun elde etme yollarını görmezden gelir. İnsanı dünyanın ve imkanlarının hakikatin ilkelerine aykırı bir şekilde elde edilme yollarına çıkarır. İsrafın ve ifsadın bütün kapılarını açar ve bu yanlış yollara meşruiyet anlayışı kazandırır.

Tüketim anlayışının sahipleri, sadece varlık sahiplerini esas alan anlayışlar geliştirmişlerdir, bu sebeple eşyanın hakikati ve sürdürülebilir bir şekilde insanlar arasında helal yollardan tedavül edilmesi, onlara uygun bir anlayış değildir. Modern çağın sistematiğini ifade eden tanımlamalar adalet ilkesine dayalı, ilahi sistemin başlangıçtan eleştirisi kabilindendir. Zengini daha zengin fakiri daha fakirleştirme sonucunu doğuran bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler temel ilkesi eşyanın varlık hakikati açısından bakıldığında, ilke gibi görünen fakat, ilkesizliğin dik alasıdır. Ve varlığın sonsuzluğa yürüyüşün bir parçası olması gereken boyuttan yok olmaya evrilmesini ilke edinir. Zira tüketim anlayışına sahip olanlar ölüm sonrası hesap anlayışına tamamıyla karşı duran yaşam ilkelerini oluşturmuşlardır.

Tüketim anlayışını tam olarak izah edebilecek bir deyim nedir dersanız, “benden sonrası tufan” deyimidir derim. Çünkü tüketmek asla kendinden sonrası diye bir hesabın öngörüsü içinde olmaz. Eğer insan kendisinden sonrasını hesaba katacak olursa tüketme çılgınlığını asla benimseyemez. Çünkü tüketim yaklaşımı, kaynakların hızlı bir şekilde yok edilmesine hizmet eden ve koruma anlayışının neredeyse sıfır noktasında hesapta olduğu bir anlayıştır.

Son dönemlerde geri dönüşüm ve kaynakların zayıp edilmemesi anlayışı, kaynakların kıtlığı sebebiyle zorunlu hale gelmiştir. Sıfırdan malzeme kullanmanın maliyetinin yükselmesi ve kaynak kıtlığının insanı zorladığı

nokta, tüketim anlayışının çılgınlık boyutunu törpülemiş ve insanları dönüşüm yoluyla istifade etme anlayışına mecbur kılmıştır.

İnsanın aslına rücu etme zorunluluğu, kaynakların daralmasından kaynaklanmıştır. Oysa baştan kaynakları aslına uygun bir anlayışla istifade etme, israf etmeme anlayışıyla hareket edilmiş olsaydı bugün dünyanın içine itildiği küresel sorunların çoğu oluşmayacaktı. İnsanın kendini zora sokması sonucunu doğuran tüketim anlayışı, farkında olmadan insanın kendisinin de bizzat israf olmasına vesile olmaktadır. İnsana dair yaşam standardı, dünyadan daha çok yararlanma anlayışı üzerine bina edilince, tüketimi çılgınlık boyutuna taşınmak zorunda kalınmaktadır. Sadece cep telefonundan hareketle izah etmek istesek insanın ve eşyanın nasıl israf edildiğini ve tüketildiğini ortaya koymuş oluruz.

Her insan, her şeyden haberdar olmak, her şeyi bilmek ve her vakit oynamak ve eğlenmek zorunda mıdır? Bir evde haberleşme adına var olan bir telefonun yeterli olduğu zamanlardan, ailenin bütün bireylerinin bir habere erişim adına haberdar edilmesinin basitleştiği zamanlara eriştik. Ailenin telefona aklı eren bütün fertlerinin sahip olduğu telefonlar vasıtasıyla her şeyden haberdar olması meseleye nasıl bir katkı sağlamıştır. Düşünüldüğünde katkı sağlamaktan öte karmaşayı kışkırttığı ve çözüm odağını saptırdığını görmek mümkündür. Daha çok üretip daha çok satma zorunluluğu temelde insana dair konuları eşya boyutundan çok daha ötelerde israf etmeye zemin oluşturmuştur.

İnsana dair; hesap dahilinde tutularak hakikatin icrası noktasında en temel sermaye olan zamanın ve mekanın eşya ile birlikte tüketilmesi ve anlamsız hale getirilmesi söz konusu edilmiştir.

Hasılı tüketme anlayışı üzerine bina edilen konuları zincir gibi eklemleyerek sıralamak ve bütün olumsuzlukları dile getirmek mümkün.

Bütün imkanlardan yararlanma duygusu insani sonuçlar doğurur diye bir kural hiçbir zaman olmamıştır. Bu konuda erişebildiği halde imkanlardan el çekme adına oruç gibi bir ibadetle tabi olan insanlarına iktifa etme anlayışını kazandıran bir dine ve onun dünyalıklara erişme imkanına sahipken bilinçli bir şekilde dünyalıklara el uzatmayan peygamberinin önderliğine sahibiz. Bu bize kısıktılan dünyalık anlayışın insanı içine düşürdüğü sıkıntıların yaşandığı çağda, mutluluğa eriştirecek yolun anahtarı olacak düşüncedir.

Editör

Saçıp Savuranlar

“Akrobaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver! Saçıp savurma! Şüphesiz ki saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.” (İsra, 26-27)

“İki nimet vardır. İnsanların çoğu onları (değerlendirme) hususunda aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit.” (Buhari, Rikak, 1)

“Âdemoğlunun bir vadi dolusu altını olsa, iki vadi olmasını ister! Onun ağzını ancak toprak doldurur.” (Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekât, 117)

İnsana sunulan nimetlerin kullanımında üç kavramın zihinsel ve yaşamsal alanların şekillenmesinde temel unsurlar olarak ön plana çıktığını görmekteyiz: Rızık, israf ve tasarruf.

Rızık; “ReZeKa” fiil kökünden türemiştir. Çoğulu “erzâk”tır. Mülk olsun olmasın kendisinden faydalanan yenilen içilen veya başka şekillerde kullanılan, bağış, pay, hisse, nasip, haz, gıda, evlat, eş, ilim gibi unsurlar için kullanılan bir kavramdır.

İsraf; Sözlükte “haddi aşma, hata, cehalet, gaflet” gibi anlamlara gelen “SeReFe” kökünden türetilmiş olan bu kavram genel olarak inanç, söz ve davranışta dinin, akıl veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmayı, özellikle mal veya imkânları meşru olmayan amaçlar için saçıp savurmayı ifade eder. İsrâf itikat/inanç açısından tevhide zedeleyen küfür, şirk, zulüm, haddi aşma, istikbâr olarak kullanıldığı gibi, amelde/pratikte isyankarlığı tercih edip günahlara boğulması, dini hükümlere muhalefet etme ve kişinin kendisine verilen imkanları gereksiz yere harcaması gibi anlamlar için kullanıldığını görmekteyiz.

Tasarruf; “SaReFe” fiil kökünden gelen tasarruf “harcama hak ve yetkisine sahip olma, malik olma, idare etme, işleme” gibi anlamlara gelen bir kavramdır. Neticede tasarruf sınırda kalmak, had bilmek, israf ise

sınırı, haddi aşmaktır. Tasarruf hakkı teslim etmek, vasatı/adâleti sağlamak iken israf hakkı zayi etmek, zulmetmektir.

Tüketim/tüketmek; çok anlamlı, paradoksal ve bir o kadar da dillere pelesenk olmuş yaygın reel ve mecazi anlamlarıyla günlük dilde sık kullanılan bir kavramdır. Tüketimin, çoğunlukla yaygın, meşhur ve cari olarak elle tutulan, gözle görülen maddi boyuttaki ürünleri bitirmek, tüketmek, harcamak, yok etmek olarak piyasada kullanıldığı görülmektedir. Zaman, ömür, sıhhat gibi mecaz ifade eden kullanımının ise daha çok farklı kelimelerle kullanıldığı gözlemlenebilmektedir. Tüketim, insanoğlunun varoluşunun ve varlığını sürdürebilmesinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bunun niteliğini, niceliğini ve nasıllığını belirleyecek, sınırlarını, hudutlarını tayin edecek olan ise hiç şüphesiz ki sahip olduğu inancı veya kendisi üzerinde baskın olan ideolojidir. Her Müslüman, Allah’ın kendisine lütuf ve ikramda bulunduğu rızıklara bir emanet duygusuyla yaklaşır ve tamamını israf etmeksizin tasarruf duygusu içerisinde yerli yerinde ve zamanında kullanımını gerçekleştirir. İslam; insanın ilk yaratılışından kıyamete kadar hiç değişmeksizin var olan, Allah’ın kulları için seçip beğendiği ve vahyedip uyulmasını istediği nizamları olan yegane tek dindir. Dolayısıyla bu anlamda bütün müminler için öğretiler tüm çağlar için aynıdır ve değişmezdir. Değişenler sadece çağın ürettiği enstrüman ve materyallerdir.

İnsanoğlunun tüketim denildiğinde ilk aklına ekonomik aktivitenin bir unsuru gelmektedir. Aslında tüketim, zihniyet olarak bireysel ve toplumsal yaşamın her anında ve alanında var olmakta ve kültürel ikliminde zeminini oluşturmaktadır. Zaman, mekan, meta, sağlık bu oluşturan kültürel iklimle olumlu/olumsuz anlam kazanmakta ve buna göre de bir tüketim mantalitesi oluşmakta-

dır. Modern öncesi geleneksel dönemlerde tüketim büyük oranda israf ve tasarruf kavramlarının nezaretinde bir seyir izlerken, modern dönemde üretimin artmasıyla birlikte baskın olan ideolojilerinde telkinleriyle farklı bir boyuta savrulmuş, hele hele post modern dönemde ise oluşmakta olan kültürel iklimi dizginlenemeyen arzu, istek ve kompleksler belirlemeye başlamıştır. Sunulanların ve ihtiyaçların sınırsızlığı üzerine bina edilmeye çalışılan bu felsefede her şey tüketmek için vardır. Sanayi devrimi öncesi geleneksel dönemde insanlar ihtiyaçlarını ürettikleri ile karşılıyor ve üretimde bu ihtiyaçları karşılayacak kadar gerçekleştiriliyordu. Dolayısıyla ihtiyaçta sınırlı, üretimde sınırlı, kanaat her şeyin en temel belirleyicisi idi. Sanayi devrimi -ki modern devrinde miladı kabul edilmekte- makinaların üretimde kullanılmasıyla ihtiyacında, üretimin de sınırsızlığı inancını tüm zihinlere empoze etmeye başlamış ve tükettikçe tükenen bir insan yaratmaya başlamıştır.

18. yüzyılda Britanya’da başlayan Sanayi devrimi, altın, demir, kömür gibi madenlerin enerji kaynağını ve hammaddeyi oluşturduğu, buhar ve su gücünün sanayide kullanılmaya başlandığı bir makineleşme çağıdır. Coğrafi keşifler -ki sömürgecilikte miladıdır- ile elde edilen zenginliklerin Avrupa’ya aktarılması, Rönesans ve reform hareketleriyle oluşturulan özgürlük ortamı, bilim ve teknolojiye gelişmeler, başta buharlı makineler olmak üzere yeni icatların/ buluşların üretimde kullanılmaya başlanması gibi unsurlar sanayi devrimini tetiklemiştir. Sanayi devrimi büyük fabrikaların kurulmasını, artan hammadde ihtiyacının sömürgecilik yoluyla karşılanmasını, tarıma dayalı ekonomilerin yerini sanayiye dayalı ekonomilere terk etmesini, üretimde makinelerin kullanılmaya başlanmasını, büyük sermaye gruplarının oluşmasını, yeni bir işçi sınıfı-

Bireysel ve toplumsal hayatın tüm noktalarında varlığını hissettiren tüketim, adeta bir ideolojiye dönüşmüş ve tüketim tarzlarında yeni kültürel ortamları inşa etmiştir.

finin doğmasını, köy kent oranının hızla kent lehine dönüşmesini, kalabalık aile yapısının yerini çekirdek aile yapısına bırakmasını, elitist bir burjuva sınıfının doğmasını, sosyalizm/kominizm, liberalizm/kapitalizm gibi üretime ve tüketime dayalı ideolojilerin oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Bireysel ve toplumsal hayatın tüm noktalarında varlığını hissettiren tüketim, adeta bir ideolojiye dönüşmüş ve tüketim tarzlarında yeni kültürel ortamları inşa etmiştir. Bu kültür beraberinde yepyeni alışkanlıkların oluşmasını sağlamış, sonuçta bireyin varoluş felsefesinin ve kazandırdığı ahlakın yeniden şekillenmesini sağlamıştır. Tüketim adeta bir sanat gibi lanse edilmeye ve bu sanatların icra mekanları olarak da kentlerin en güzel ve değerli noktalarına AVM'ler, Kafe'ler inşa edilerek cazibesi artırılmaya çalışılmıştır. Buralarda sadece ekonomik tüketim değil en başta zaman olmak üzere birçok değer tüketilmektedir. Tüketim ideolojisi tüketim arzu ve isteğini sürekli kılmak için onu haz alınacak eğlenceli bir hale getirmekte ve adeta bir ibadet duygusuyla gerçekleştirilmesini sağlayacak kutsiyetler oluşturmakta ve bunu hiçbir sınır tanımayan reklam ve pazarlama materyallerini kullanarak gerçekleştirmektedir. İhtiyaçlar iradi olmaktan çıkarılarak empoze edilenler olarak belirlenmekte ve adeta dayatılmaktadır. Sanayi kapitalizmi ürettikleri makinaları hayatı kolaylaştıran ürünler olarak lanse ederken, paralelinde ürettikleri yüzlerce malzemeyi de onunla birlikte kullanılma zorunluluğunu getirmektedirler. Basit bir çamaşır makinası için tek ihtiyaç deterjan olmaktan çıkmakta, deterjan bile renkli-beyaz ayırımından sonra beyazlar daha beyaza, renklilerde her ana renge göre farklı farklı toz ve sıvı olarak üretilmekte ve tamamının bir ihtiyaç duygusuyla satın almaları sağlanmaktadır. Sadece deterjan mı diye baktığımızda yumuşatıcısından

çamaşır suyuna ve makinanın kireç çözücüsüne kadar bir yığın olmazsa olmaz ihtiyaçlar alış-veriş listelerinin vazgeçilmezlerine kayıt edilmektedir. Tabi öncesinde ağzına beraber kıyafetlerle doldurulan gardıroplarını unutmamak gerekir. Dolayısıyla neo-kapitalizm ihtiyaçları adeta bir gayya kuyusuna dönüştürmekte ne kadar atarsan at doldurulmayacak sınırsız bir şekilde planlamaktadır.

Modernitenin tüm unsurlarını içselleştirmiş ve yaşam alanlarının vazgeçilmez kılınmış, ürettiği ve geliştirdiği teknolojik enstrümanların sadık bir kullanıcısı olmuş Müslümanlar maalesef bu kapitalizmin birer tüketim kölesi olmaktan kendilerini alamamaktadır. Üstelikte tüm bu yanlışları, öykünmeleri, bağımlısı/tiryakisi kesildiği kullanımları kendince İslamileştirerek meşrulaştırmanın yollarını bulmuş olmanın hazzını ayrı bir duyguyla yaşamaktadır. Bunlar Allah'ın sunduğu birer nimetler olarak telakki edilerek bunların kullar üzerinde görünür olmasının da Allah'ın bir muradı olarak inanılmakta ve sunulmaktadır. Vahşi kapitalizm, tüm bu zafiyetleri bildiği için Müslümanların kutsalını bile geleneklerinin oluşturduğu ortamlarla süsleyerek kendi ürünlerinin tüketimini teşvik edecek tüm pazarlama ve reklam materyallerini ustaca ve arsızca kullanmaktadır. Tesettüründen tatil anlayışına varıncaya kadar tüm algıları ve olguları başarılı bir şekilde yöneterek hem turizmin hem de kozmetik ve tekstil sektörünün yepyeni sadık müdavimlerini başarılı bir şekilde oluşturmaktadır. En güzel defileler ve podyumları süsleyen profesyonel mankenlerle maksimum cazibe oluşturulmakta ve elde edilen yüksek karlar ile bunun keyfi sürülmektedir.

Değer yargılarının temeline iman, salih amel, helal, haram ölçütlerini vazgeçilmezler olarak yerleştiren, kendisine lütfedilen, bağışlanan kainattaki her şeyi bir emanet duygusuyla varoluş gayesine uygun bir

şekilde kullanıp tasarrufu, infakı saçıp savurmanın, israfın önüne koyan her müminin hedefinde yalnızca Allah'ın rızası ve hoşnutluğu vardır. Onun için dünyada ki küçük-büyük tüm hareketlerinin kayıt altına alındığı verilerin oluşacağı kitabı bu minval üzere kaydettirip, bu defterin sağ/ön taraftan verilenlerden ve parıl parıl yüzlerle Rabbine bakanlardan olmaktır dünyadaki yaşamının yegane gayesi. İşte bu mümin her daim tevazuyu kibre, infakı israfa, paylaşımcılığı cimriliğe, kadirşinaslığı/diğerkâmlığı bencilliğe, itminanı hazcılığa, sadeliği gösterişe, huzuru/sükuneti debdebeye tercih edendir. Modernizm ve diğer beşeri ideolojileri merkeze koyup onu İslamileştirmeye çalışanlar ise başta din ve unsurlarını özünden/ruhundan koparıp şekilden ibaret birer ritüellere dönüştürmekte, doğal olarak cenneti de dünyada yaşamak istemekte ve bu çerçevede başta helal/haramlar olmak üzere tüm değer yargılarında yozlaşmaya gitmekte ve buna göre de bir yaşam tarzı oluşturmaktadır. Sonuç; yediğinden içtiğine, bineğinden meskenine, kıyafetinden eşyalarına, edindiği dostlardan komşularına, düğününden tatil anlayışına, iş hayatından sosyal çevresine kadar her daim gösterişin, şovun, öykünmenin, komplekslerin, şımarıklığın mahkumu ve madunu olmuş, egoist, narsist, hedonist birçok psikolojik sorunlarla boğuşan ve aradığı mutluluğu bir türlü yakalayamayan bir varlık.

Müminin yeryüzünde tek yaratılış gayesi vardır, oda Allah'a (cc) kul olmak ve O'nun razı olacağı bir yaşam sürmek. Dolayısıyla bu dünya bir imtihan alanıdır. Ve bu ölünceye kadar sürecek bir maratondur. Kişi kendi nefsi başta olmak üzere hizmetine, emanetine tevdi edilen her şey ile imtihan olunduğu hakikatini asla unutmamalıdır. İmtihanın sonunda cennet ve cehennem diye ebedi ikametgâhlar ile ödüllendirilecek veya cezalandırılacak olunacağının hakikati yakın bir imanla kalpte yer bulduğunda dünya onun için basit bir oyun, eğlence ve gölgeğinde biraz soluklandığı yer olmaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir. Nihayetinde şu unutulmamalıdır ki; Mümin "tarihin sonu" tezini boşa çıkaracak, "Tanrıyı kıyamete zorlayan" bir inancın sapkınlarının tüm hayallerini çöpe atacak yığıttır vessalam.

Tüke(t)m)meye Başladık

Tüketim, insanlığın varoluşu ile başlayarak geçmişten günümüze kadar gelen bir olgu olup, hayatları boyunca bu tüketim olgusuyla karşı karşıya kalacaktır.

Yaratılan her şey sonludur. İnsanoğlu hayatta kalmak için yemek, içmek, giyinmek ve barınmak zorundadır. Bu fitri bir ihtiyaçtır. Yaratılanlar içinde en zayıf varlık insandır. Tam koruma kalkanı olmadan hayatta kalması çok zordur. İlk olarak anneye, dolayısıyla babaya bağımlıdır. Büyüdükçe kendi ihtiyaçlarını görebilmesi için yeteneklerini becerilerini bilgi ve güç kullanarak temin etme yollarını öğrenmek zorundadır. İşte burada kişinin daha ailede kendini içinde bulduğu ortamın yaşam şekli, ihtiyaç kriterini ve harcama (tüketim) tarzını belirlemektedir. Sınırlı ve kısıtlı geliri olan bir ailede yetişen insanın ihtiyaç ve harcama kriteri ile zengin ve varlıklı bir ailede yetişen insanın ihtiyaç ve tüketim kriteri farklı olmaktadır. Yaşam, tarz, imkan, örf ve inançlar ihtiyaç ve tüketim standardını belirler.

Tüketim, insanlığın varoluşu ile başlayarak geçmişten günümüze kadar gelen bir olgu olup, hayatları boyunca bu tüketim olgusuyla karşı karşıya kalacaktır. Çünkü insanların yaşamlarını sürdürmeleri için tüketim yapmaya ihtiyaçları vardır. Tüketimin oluşabilmesi için öncelikle ihtiyaçların oluşması gerekir. İhtiyaç ise, yokluk hissinin oluşması ve karşılanmadığı zaman büyük bir acı hissettiren, aynı zamanda karşılandığı takdirde de tatmin hissi sağlayan bir olgudur.

Tüketim de tüketiciler, satın alma kararlarını **sosyal, psikolojik ve kişisel faktörlerden** etkileneceklerdir. Tüketicilerin satın alma kararlarının farklılık göstermesindeki bir başka neden ise **demografik özellikleridir**. Yani tüketicilerin **yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, aylık geliri, medeni durumu ve mesleği** satın alma kararlarında önemli bir etkidir.

Tüketicilerin iki tür ihtiyacı oluşur:

1- Günlük hayattaki zorunlu ihtiyaçları olan yeme, içme, giyinme ve barınma gibi ihtiyaçlar.

2- Çevrelerinin etkisiyle ortaya çıkan ekstra ihtiyaçlar.

Üretilenler tüketilir. Üretilenin tüketilmesinde bir ölçü olmalıdır. Şöyle; Tüketenler neyi nasıl niçin ne kadar tüketeceği bilinci ve hesabıyla tüketim yapılmalıdır. Hayvanlar genel olarak ihtiyacı kadar tüketir. Peki insanlar öyle mi? İnsanoğlu irade sahibi varlıklar olduğu halde taşıdığı hırs, ölümsüz olma düşüncesi ve aşırı dünya sevgisi ve bağlılığı, hazzı, kibri, gösteriş duygusu ile tüketmek için hatta daha fazlasını üretmekte ve sınırsız tüketmektedir.

İnsanlar tüketim yaparken farklı etkileşim ve faktörlerden etkilenirler ;

İnsanlar tüketim yaparken *bazıları rasyonel davranır, bazıları kişisel faktörlerden etkilenir, bazıları psikolojik faktörlerden etkilenir, bazıları ekonomik faktörlerden etkilenir, bazıları sosyo-kültürel faktörlerden etkilenirler.*

Tüm bu faktörler tüketimin amacını, şeklini, nasıllığını ve niceliğini belirler. İşte günümüz dünyasında kapitalist düşünce sahipleri, **kapitalizm** diye bir sistemi icat ederek, tüketmek için üretmek, ihtiyaç kadar değil ihtiyaçların sınırını olabildiğince çoğaltarak ve genişleterek üretim yapmak, ardından tüketmek üzere kurguladı dünya sistemini. Önce ihtiyaç oluştur sonra üret, daha çok üret ve reklamlarla talep oluştur ve harcat. Peki hep tüketmek harcamak diyoruz da sadece tükettiğimiz harcadığımız para mıdır ? Neleri tüketiyoruz ?

-Eşyayı, -Zamanı -Ömrü

-Bedeni -Tabiatı -Değerleri

Eşya ihtiyaç kadar üretilmeli ve en uygun şekil ve miktarda ihtiyaç kadar tüketilmelidir. Sınırsız üretim gerek-

siz harcamayı oluşturur. Buna da **israf** denilir. İhtiyaçlar, üretim ve tüketim sınırlı olmalıdır. Sınırın aşılması haddin aşılması, çizginin aşılması, hududullahın aşılmasıdır. İnsan, hududu, sınırı olan bir varlıktır. Başiboş ve günümüz liberal anlayıştaki gibi bir özgürlüğe! sahip değildir. Kapitalist sistem tüm tüketim unsurlarını sınırsız üreterek sınırsız tüketmek üzere kurgulanmıştır. Sonunda tükenen insan olsa bile.

Zaman en kıymetli şeydir değerlidir. İnsan ve tüm canlılar aslında sadece AN'ı yaşar. Dün geçmiştir, yarın gelip gelmeyeceği meçhuldür. Ne geçmişe ne geleceğe müdahale imkanımız gücümüz ve kudretimiz yoktur. O halde biz AN 'dan sorumluyuz. An'ı nasıl değerlendiririz memiz gerekiyorsa öyle kullanmalıyız. An'ın gereğini yapmazsak zaman makinesi dönmeye devam etmekte ve dişlileri arasında her şeyi öğütmektedir. Çarkın nesnesi olarak yok olup gitmemek için kendimizi zamana bırakmadan, iradeli ve kontrollü bir hayat sürmemiz gerekir. Peki zamanın ruhu ve anın gereğini nasıl tespit ederiz. Bunun yolu önce Ben kimim ? Nasıl bir varlığım ? Nereden geldim, nereye gidiyorum ? Beni getiren kim, niye getirdi ? İnsan boşuna mı geldi ? İnsanın bir amacı ve gayesi var mı, olmalı mı ? Bu soruları kendimize sorup cevabını bulmaya başladığımızda insanın sahipsiz olmadığı, bir amaç için bu dünya denen yerde bir güç tarafından yaratılarak gönderildiği ve burada neyi ne zaman nasıl yapacağı ile ilgili adına Rasül (Peygamber) denilen özel insan gönderdiği anlaşılmaktadır.

Yeryüzünün geçici bir yer olduğunu, kişinin bedeninin, eşyasının, zamanının, çevresinin, aklının ve tüm değerlerinin bir emanet olduğunu, bunları nerede ve nasıl kullanacağı ile ilgili elçileriyle kılavuz kitap gönderdiğini görecektir. Bu gerekçelerle insan

sahibini bilmeli, tanımalı ve ne istiyorsa öyle kazanmalı ve tüketmelidir. **Sahibi-nin istekleri doğrultusunda gereği gibi üretip tüketmeyenler tüketirken tükenirler.** Ailesine çevresine insanlığa yararlı olmayanlar ve onların dünya ahiret kurtuluşu için bir iz bırakamayanlar verilen tüm emanetleri harcamış tüketmiş olurlar. Temmuzun sıcaklığında sermayesi buz olan adamın buzu satsa da satmasa da sermayesinin tükenmesi gibi tükeniriz. Satabilir ise insanlar istifade edip sermayesi boşa gitmemiş olur, yoksa **zamanı ve ömrü** heba olur gider elde sıfır kalır.

Beden Allahın bize en büyük emanetidir. Bedeni yaratan bize emanet eden nerede ne zaman nasıl kullanacağımızı da belirleyendir. Bedeni yerli yerince kullanmayanlar bedeni tüketmiş olurlar. Bedenini hor kullanan, bedeninin sahibiymiş gibi zannederek üzerinde her türlü müdahale hakkına sahip olduğunu sanan, bedenini yaratanın direktifleri doğrultusunda ve ölçüsünde kullanmayanlar israf etmiş tüketmiş ve tükenmiş olurlar. “Beden benim değil mi, istediğim yerde istediğim gibi kullanırım” düşüncesi sapıkça düşüncesizce ve isyankar bir yaklaşımdır.

Değer insanoğlunun ailesinden, çevresinden, bilgi kaynağı olan vahiyden beslenerek insan olmanın, adem olmanın, adam olmanın gereği olarak sahip olduğu şeydir. Kültürel, geleneksel, örfi ve aldığı eğitimle oluşur ve hayatımızı, yaşam şeklimizi belirler. Tüketim sektörünün sahipleri olan kapitalistler nasıl üretim yapılması ve tüketilmesi konusunda kafa yormuş Tüketim psikoloisi üzerinden kültür erozyonu yaparak değerleri tüketmiştir. Tükenmemek için tüketirken neyi nasıl tüketmemiz gerekiyorsa öyle değerlendirmek gerekir. Tüketim sektörü reklamlarla toplumları etkisi altına alarak, kapitalist sisteme sahip gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile yoksul ülkeler de dâhil olmak üzere bütün kesimlerin tüketme arzusu içerisinde olduğunu tespit ederek insanları yozlaştırıp sömürmeye, tükettirirken tüketmeye devam etmektedir.

İnsanlar niçin tüketirler;

1-Zorunlu tüketim, hayatımızın devamlılığı için gerekli olan tüketimdir. Bunlar; yeme, içme, giyinme, barınma gibi tüketimlerdir. Herhangi bir şeyin ihtiyaç olup olmadığı, fitri gereksinim, inanç, tercih ya da arzuyla oluşan nesnel bir durumdur. Ayrıca eğitim, barınma ve sağlık gibi ihtiyaçlar da zorunlu ihtiyaçlar olup insanların tüketim ölçülerini oluştururlar.

2-Karmaşık ,Tutkulu tüketim, zorunlu tüketimden bağımsız bir türdür. Örneğin; yemek yedikten sonra üzerine lüks bir çikolata veya tatlı yemek bu türe örnek teşkil etmektedir. Zorunlu ihtiyaç-

ların karşılanmasından sonra daha üst ihtiyaçların karşılanması durumuna karmaşık tüketim adı verilmektedir. Tutkulu tüketim de bu karmaşık tüketime örnek olarak gösterilebilir. Refah tüketimi, tutkulu tüketimin ara sıra yapılmasına hoşgörüyü bakar ve süreklilik sağlamasıyla bilinir. Örneğin; alkollü içkiler ve tütün gibi bir arada kullanılan şeylerdir.

3-Statü sahibi olmak için tüketim.

İnsanlar arasında giyim-kuşam, eğlence ve evin süslenmesi gibi gösterişçi tüketim yapmaya çalışmak gibi bir anlayış ortaya çıkmıştır. Onda var bende niye yok. Ben varlıklı bir kişiyim malımı yemem lazım, harcamam lazım fikri. Benim neyim eksik, Allah nimetini! üzerimde görmek ister gibi düşüncelerle ama bulunduğu toplumda sırf statü sahibi olabilmek harcayanlar ihtiyaç fazlasını da mürşifçe tüketmektedir.

4-Gösterişçi tüketim, insanların kendilerini başkalarıyla kıyaslamasına dayanmaktadır. İnsanlar için alışveriş yapmak herhangi bir ihtiyaç karşılamaktan çok bir eğlence arayışına dönüşmektir. Alışveriş ve tüketim insanların günlük yaşamlarında hayatlarının anlamı haline gelir. Diğer tüketicilerden farklı olmak, bazı gruplara üye olmak ve satın aldıkları ürünleri başkalarına göstermek gibi davranışlar da gösterişçi tüketimin amaçları arasındadır. Gösterişçi tüketimin nedenleri arasında; başka insanlara karşı kendini beğendirmeye arzusu, kendini kanıtlama arzusu ve başkalarına ne kadar zengin olduğunu gösterme ihtiyacı gibi psikolojik nedenlerin yanı sıra toplum içerisinde önem arz eden ekonomik nedenlerde bu tüketime dâhil edilebilir. Tüm gösterişli ve cezp edici görünümüyle modern dünya, insanın karşısına sınırsız imkânlar sunarak onun başını döndürmüş ve aynı zamanda sınırsız bir gösteriş alanında yaşadığına inandırmayı başarmıştır. Marka tutkunluğu ve hastalığı da gösterişçi tüketime örnekler.

5-Hedonik (Hazsal) Tüketim.

Hedonizm aslında bencilliktir. İnsan önceliği kendisine vererek kendisi için en çok haz alacağı şeyi yapar. Haz bazı eylemler, fanteziler ve düşlerle gerçekleşir. Fantezi yaratmak ve düş kurmak gibi eylemler hedonik tatmin oluşturmanın ana unsurlarıdır. Hedonik insanda sabır ve ertelenmiş tatminin yerine, hemen tatmin olma isteği vardır. Çağdaş bir dünyada haz ve fanteziler için toplum, sonu olmayan bir tüketime odaklanmıştır. İnsanların ihtiyaçlarının ve isteklerinin sonsuz olacağını düşünen ekonomik davranış sürekli daha fazla tüketmeye çalışacaktır. Bu davranış insanlara haz veren bir davranıştır. Hedonik tüketimde ürünler nesnel varlıklar değil de, öznel semboller şeklinde oluşurlar.

Modern bir dünyanın pazarlama an-

layışına eklediği değerlerle birlikte tüketicinin üreticiye, üreticinin tüketiciye bakış açısı değişmiş ve zamanla tüketim, kültüre farklı anlamlar yüklemeye başlamıştır. Teknolojik gelişmeler, tatmin sınırının farklı boyutlara uzanması, ihtiyaç kavramının yeni anlamlar kazanması, perakendecilik sektörünün gelişmesi, firmaların uyguladığı stratejiler ve ekonomik faktörler tüketici davranışlarındaki bu değişimlerin nedenleri arasındadır. Bunlara göre Haz yaşamın gereğidir ve insanı mutlu eden duygudur.

Netice olarak; Tüketim, bazı toplumlarda ihtiyaç için yapılırken dünyanın çoğunda ise ihtiyacın ötesine geçerek çevresel faktörler göz önüne alınarak yapılmaya başlamıştır. Bu çevresel faktörler ise tüketicileri gerçekçi karar vermekten uzaklaştırmış ve gerçekçi davranmaya çalışsalar da gerçek dışı karar vererek davranış sergiledikleri görülmüştür. Bu sebeple de tüketmek için üretmek kültürü ve anlayışı kültüre geleneğe dönüşmüştür.

Tüketirken eşya tükenmektedir. Ömür tükenmektedir. Örf, gelenek, kültür tükenmektedir. Hor kullanılan beden tükenmektedir. Hor kullanılan dünya tükenmektedir. Peki bu tükettiklerimizi tüketme yetkisi ve seilahiyetimiz var mıdır ? Bizi tüketimde sınırlayan bir kriter olması gerekmiyor mu ? Yoksa eşya, dışımızdaki diğer insanların ortak malı mıdır ? Eğer öyleyse bu dünya ortak malımız ve bu malı var olan insanlar arasında nasıl daha adil paylaşım kullanabiliriz. Bu anlayışla bu gerekçelerle eşyaya bakarsak kainata bakarsak, kullandığımız şeyleri var edenin isteği ilkeleri ve kurallarına göre kullanmamız gerekmektedir. Bu dünya geçicidir. Burası imtihan yeridir. Kaynaklar sınırlıdır. Sınırlı kaynaklara göre üretim yapmak tüm insanlığın ihtiyacını karşılayacak şekilde adil paylaşım ve tüketim yapmak gerekir. Karun gibi gayri meşru yollarla kazanan ve bunu “Ben kazandım” “Benim zekamla yeteneğimle kazandım” “Ticaretin kanununu ben yazdım, ben bilir, ben kazanır ben harcarım”, “Eşya benimdir” “İstedğim kadar kazanır, istediğim gibi harcarım” diyen kapitalist bir anlayışa göre birileri semirirken birileri sürünür.

Daha adil ve yaşanılır bir dünya için tüketimin amacını, gayesini, sınırını, haddini, hududunu bilerek ve öyle davranarak üretmek ve tüketmek gerekir. Bunun çözümü sade lüks ve konfordan uzak idareli tasarruflu ve kanaatkâr bir yaşam tercihinde bulunmaktadır.

Lütfen üretirken ve tüketirken kişi, toplum ve tüm insanlık olarak tükenmeyelim.

Tüketim Toplumunda Emanet Ehli Kalmak

Hamas'ın Gazze'deki şanlı mücadelesinin konumuzla ne alakası var demeyin. Bu mücadele paralelinde, İsrail'e destek veren şirketlerin mallarını boykot eden insanlar, piyasada boykot edilen malların yerine konacak alternatif uygun mal bulamayınca şunu anladı ki: Sadece Gazze değil, bütün dünya işgal altında.

“Malının kendisini sonsuza dek yaşatacağını zanneder.” (Hümeze/3)

Bu makalenin hazırlandığı sıralarda, ABD'nin yeni başkanı Trump'ın Meksika sınırına duvar örme girişimiyle ilgili Meksika Cumhurbaşkanı Sheinbaum, ABD'ye şöyle sesleniyordu: “... Duvar için ilk tuğlalar konulmadan önce, o duvarın ardında 7 milyar insan olduğunu bilmeniz önemlidir. Siz “insan” terimini bilmediğiniz için biz onlara “tüketici” diyeceğiz. Karşınızda kısa bir sürede iPhone'ları Samsung veya Huawei cihazlarıyla değiştirmeye hazır 7 milyar “tüketici” var...” Aslında Meksika Cumhurbaşkanı, tam da ABD ile sembolize edilen bir zihniyetin anlayacağı dilden tehditler savuruyor, bütün insanları “tüketici” olarak gören zihniyetin en korktuğu şeyle: Ticari malların *Boykotu*.

Hamas'ın Gazze'deki şanlı mücadelesinin konumuzla ne alakası var demeyin. Bu mücadele paralelinde, İsrail'e destek veren şirketlerin mallarını *boykot* eden insanlar, piyasada boykot edilen malların yerine konacak alternatif uygun mal bulamayınca şunu anladı ki: *Sadece Gazze değil, bütün dünya işgal altında*.

Bu, aslında ihtiyaçlarımızı kendi öz becerilerimizle karşılayamadığımızı, üretimle ilgili telafisi zor zafiyet içinde olduğumuzu göstermektedir.

Maruz kaldığımız tüketim alışkanlıkları kısa bir süreçte gerçekleşmemiştir. Geleneksel dönemden modern zamanlara geçiş sadece teknik bir gelişme veya ilerlemeyle izah edilemez. Keşifler ve sömürgecilik Avrupalı devletlere zenginlik

getirmiş, Sanayi Devriminden önce Rönesans ve Aydınlanmayla zihni dönüşüm yaşayan Batı, özellikle Sanayi devrimi ile büyük kitleler için yapılan üretimin kitlesel tüketimi beraberinde getirmesiyle büyük bir gücü ele geçirmiştir.

Osmanlı'nın son döneminde toplumun üst tabakası ve taklitçi aydınlar da oluşan Batının üstün olduğu anlayışı, oradan gelen sosyal yaşam biçimine, ahlaka, düşüncelere ve ürünlere üstün değer vermeyle sonuçlanmıştır. Bu, yeni alışveriş ilişkileri ve talepleriyle yeni bir tüketim kültürünün oluşmasına zemin hazırlamış ve Batılı tüketim anlayışı geleneksel dünyanın ihtiyaç ve tüketim zihniyetinin değişimine de yol açmıştır.

Batıdan gelen değerler, moda ve tüketim ürünleri yeni yaşam biçiminin temel unsurları olarak algılanır olmuştur. Batı tüketim kültürü, Osmanlı'da kendine bir yer bularak halk arasında yukarıdan aşağıya doğru yayılmaya başlamış, ama ne yazık ki Osmanlı bu yüzleşmeden yüzünün akıyla çıkamamıştır.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte devlet tüm kurumlarıyla top yekûn bir Batılılaşma sürecine girmiş, hukuki, siyasi, eğitim ve diğer kültürel değerler bir takım müdahalelerle halka aşılarmaya ve yeni bir yaşam tarzı oluşturulmaya başlanmıştır. Alfabeye, giyim tarzı, eğlence ve müzik gibi alışkanlıklardaki değişimlerle “batılı insan tipi” model alınmıştır. Bu değişim, ufak tefek farklılıklarla bütün Batı dışı ülkelerde, kiminde fiili işgalle, kiminde de kültürel işgalle gerçekleşmiştir.

Kendilerini Batı ekseninde konumlandıran ülkelerde hâkim düşünce: Batı'da Modernleşme adına gerçekleştirilmeye çalışılan kurumsal yapıların benzerlerinin taklit edilmesi suretiyle, Batılı tarzda “gelişmenin/ ilerlemenin” sağlanacağı zannıdır.

İbni Haldun bu taklitçiliğin nereden kaynaklandığını şöyle ifade eder: *“Kişi, her zaman, kendine galip gelmiş ve boyun eğdiği kimsede bir mükemmellik olduğuna inanır. Bu, ya onu büyük görmesinden dolayı mükemmel olarak değerlendirmesinden, ya da boyun eğmesinin sıradan bir galip gelme dolayısıyla değil, galipteki mükemmellikten dolayı olduğuna kendisini şartlandığı içindir. Eğer kendisini buna şartlandırır ve buna bağlanırsa, artık bu onda bir inanç haline gelir ve her şeyde galibi örnek alıp ona benzemeye çalışır.”* Buna kısaca, *celladına âşık olma sendromu* diyebiliriz.

Siyasal anlamda Batı iradesi, ulus devlet yapısını öngörmesine rağmen, yaşam tarzı, ihtiyaçlar ve tüketim hususunda yerel farklılıkları kabul etmeyip, kendi belirlediği tüketim normlarının tedavülde olmasını ister. Bu durum beraberinde artan oranda benzer toplumsallıkların ortaya çıkmasına ve yerel kültürü dönüştürerek değiştirmesine ya da yerelliklerin küreselleşme ile birlikte yeniden ama yereli aşarak küresele eklenmesine sebep olmaktadır ki, bu Modernitenin katmanlarından biri olarak ifade edebileceğimiz “Postmodern” bir durumu işaret eder.

Üretilen ürün çeşidine göre

talebin yaratıldığı kapitalist süreçte, tüketim algısı da şekillendirilmekte ve insanlarda “suni ihtiyaçlar” oluşturma yoluyla “sahte seçme özgürlüğü” sunulmaktadır. Böylelikle tüketim, önceden belirlenmiş ihtiyaçların, reklamla yönlendirilmiş arzuların tatmin edilmesi olarak gerçekleşen bir eylem haline gelmektedir.

Batılı yaşam tarzının kendini inşa ettiği bir diğer alan ise alışveriş merkezlerinin büyüklüğü atmosferidir. Bu merkezlerin yeni bir sosyalleşmeyi beraberinde getirdiğini görebiliriz. Artık bu merkezlerde yeni/ farklı bir toplumsallaşma sürecine giren tüketim kültürünün insanı, yeni ilişki biçimlerini, farklı alışveriş tarzlarını, alıştığından farklı olan satıcı-müşteri ilişkisini, tüketim merkezli bütün ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Müşteriyi dışarı çıkartmamak için mescitleri – en kuytu yerlerde olsa bile vardır. Öyle düzenlenmiştir ki, ortamdaki çıkabilmek için bütün mağazaların önünden geçmek zorunda kalırsınız.

Modern öncesi toplumlarda, ihtiyaçların sınırsız / doyurulamaz olma olasılığı ahlaki bir sorun olarak görülürken, tüketim toplumunda bireylerin sınırsız ihtiyaçlara sahip olabileceği ilkesi normal kabul edilmektedir. Takılan saatten tutun da, giyilen ayakkabılara, kullanılan parfüme kadar tüketilen her bir nesne günümüzde insanlar için bir “imaj/sahte benlik” oluşturur. Önceden eşyanın eskimiş olması değişim sebebiyken, artık değişim zamanı, eşyanın kullanılmaz hale gelmesiyle değil; “moda ve trend” gibi yönelişlerle belirlenmektedir.

Tüketim için piyasaya sunulan her bir ürün, reklamlarla bireyin haz duygusu hedef alınıp, bu duyguyu tatma ihtiyacı yaratılarak iktisadi açıdan ihtiyaç üretilmektedir. Böyle işleyen bir mekanizmada ise ihtiyaçlar, insani bir tatmin gerçekleştirme nin aracı olmaktan çıkarak arzuların tahrikiyle sürekli ayartı nesnesine dönüşmektedir. Sadece maddi nesneler değil, anne, baba, öğretmen, sevgili, vb. şeyler de özel günler tahsis edilerek tüketim nesnesi haline getirilmiştir.

“İnfak” temelli ekonomiye tamamen zıt olan Batı zihniyeti ve ahlaki yapısı, “İstif” ekonomisiyle üretimden hâsıl olan devamlı “kabz halini”,

tüketim kültürünü teşvik ederek rahatlamayı kendine yol olarak seçmiştir. Bu kültür, bireyleri mal ve hizmetleri sürekli olarak tüketmeye yönlendiren bir yaşam tarzını ifade eder. Böylelikle, bir zihniyet olarak işleyen tüketim sürecinde ayartılan insan, ahlaki olana ilişkin doğasından uzaklaşmaya başlar. Moda, reklamlar, medya ve sosyal baskılar aracılığıyla sürekli olarak desteklenen sürekli tüketim/ israf, toplumsal adaletsizliğe yol açar.

Neticede kendi değerlerinden uzaklaşan halklar, batılı değerler ve hazlar üzerine inşa edilen toplumsal kültürle tüketim nesnelerinin cazibesine kapılan “hedonist” insan tipine doğru hızla evrilir.

Birey kaybettiği anlamların yerine *varlığını anlamlı kılabileceği* bir dini ya da toplumsal güvence bulamadığı durumlarda, bilhassa dini inanç ve dayanaklarını yitirmiş olan bireylere tüketim olgusu geçici güvenceler sunarak sahte kimlik unsurlarının ortaya çıkmasına yol açar.

Batı’da “carpe diem”, yani “anı yaşa” veya “günü yakala” anlayışı, seküler Batı’nın hedeflediği insan tipinin karakterini sembolize eder. Gününü gün eden, hedonist, helal haram tanımayan, azami hazzı alma peşinde koşan, bu amaçlara ulaşmak için hiçbir sınır tanımayan insan: *malının kendini ebedileştireceği zamanında olan insan*.

Modern ekonomi teorileri sadece dünya hayatıyla ilgili sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklar ile nasıl karşılanacağına dair teoriler üretirken, İslam’a yaslanan ekonomi sistemi sadece dünya hayatını değil, aynı zamanda *ahiret hayatını* da dikkate alırken *ahiret hayatını* dünya hayatına önceler ve *dünya hayatını* da *ahiretin bir tarlası* olarak değerlendirir.

İslam’ın öngördüğü üretim ve tüketim tarzında tüketimin temel mantığı *Emanet İlkesine* dayanır. Müslüman, *İbnü’l-vakıt* (*Zamanının Çocuğu*). Bu kavramı, İslam’ın temel ilkelerinden taviz vermeden yaşadığı zamanın fiili şartlarını/ tedavülde olanı bu ilkelere göre yaşayan anlamında tanımlayacak olursak, konumuzla ilgili şöyle bir sonuca varırız: Müslüman, hangi şartlar içinde olursa olsun kendi uhdesi altında olan her bir şeyi, Allah’ın kendisine verdiği *emanet* olarak görür.

Onunla ilişkisi sorumluluk, adalet ve paylaşma ilişkisi içindedir ve bu nimetleri Rabbinin rızası doğrultusunda kullanır. Tüketim, helal kazanç, israf yasağı, kanaatkârlık, paylaşım ve gösterişten kaçınma gibi ölçütlerle sınırlandırılır. Bu anlamda insan, potansiyel güç ve iradesini yönlendirebilecek bir değerler sisteminden hareket ederek, *fitratına* uygun davranmayı ve özgür olmayı başarabilme imkânına sahiptir. Kuranı Kerim, tüketim toplumunun bireysel haz ve mutluluğu esas alan bencilliğine karşı, israf ve cimrilikten uzak bir şekilde asli ihtiyacı gözetken bir harcama ahlaki sunar.

Suni arzular oluşturularak gerçekleştirilen böylesine yapay bir tüketim kültürünün hâkim olduğu bir vasattan kurtulmanın ilk basamağı, bundan kurtulmayı gerçekten istemektir” diye düşünüyorum. Devamındaki başarı ise, hikâyedeki güvercinlerin maruz kaldığı duruma nasıl bir çözüm ürettiğimizde gizlidir.

Bir grup güvercin, yorgunluk, açlık ve susuzluklarını gidermek için yeşil çayırın ve suların bulunduğu bir alana konuyorlar. Konmalarıyla birlikte bir tuzağa yakalanıyorlar. Bir müddet çırpındıktan sonra ağ şeklindeki tuzaktan kurtulamayacaklarını anlıyorlar. Derken avcı geliyor ve onları toplayıp torbasına koymak isterken bir de bakıyor ki, bizim güvercinler pek zayıf ve çelimsiz. Bunun üzerine onları ağın altında besleyerek daha semiz hale getirmeye karar veriyor ve onları beslemeye başlıyor. Bu durum karşısında tuzaktan kurtulmak isteyen kuşlar, nasıl kurtulabilecekleriyle ilgili iki farklı gruba ayrılıyor. Grubun biri : “ Bu yemleri yiyelim ve daha da kilo alıp, güçlenerek ağı parçalayıp kaçalım” diyor. Diğer grup ise: “ Yemleri hiç yemeyelim ve öyle zayıflayalım ki, ağın deliklerinden çıkıp kurtulalım” diyor.

Güvercinlerin tartışması devam ede dursun, biz kendi sorunumuza dönelim. Varsayalım ki, bu güvercinlerin yerinde biz varız, “seküler sistemin içinde tüketim kültürü denen bir tuzağın içinde debelenip durmaktayız ve bu tuzaktan kurtulmak istiyoruz.” Kurtulmak için siz hangi seçeneği tercih ederdiniz?

Sen Hiç Tükettin mi?

Dünya kendine çağırıyor. Arkadan yırtılması lazım ateşten bir gömlek al/danmamak, almamak. Tabii tüketim konumuz, diyorsun ey kârî. Ama vermeden almak olmaz ki dünya kanununda. Zannımca değiştirmek lazım şu alışverişi veriş alışla.

İnsan, yeryüzünün irade sahibi olan “yalnız” varlığı. Yani bir şeyi kullanmak, bilinçli şekilde tüketmek de ona ait bir fiil. Hiçbir şey yapmama iradesini gösterdiğinde de tüketmeye devam ediyor. İlginçtir, burada ettirgenlik eki aynı zamanda dönüşlülük anlamı da taşıyor, kendi kendini tüketen insan. Oksijenin yaşattığı varsayımı öldürdüğü için de geçerli değil midir? Durduğumuz yer, gördüğümüz açıyı belirler. Sebepler salt akli mutlu eden cevaplardır ama olmasa da olduran ve ancak kalbin ihata edebildiği “Allahualem...” damgasının altındaki hikmete de arifler bağlıdır.

“Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul.” (İnşirah, 7) mealindeki ilahî düstur ataleti redderken bitmenin yeni bir bitme (türeme) ile başlamasını ya da başlayacağını işaret ediyor sanki. Bu sonu gelmez döngüde sürecin şartları önemli. Ayetikerimede “Eğer bilmiş olsalardı, bu dünya dirliği, ancak bir eğlence, bir oyuncağı, son yurt, evet işte dirlik budur! Bu dünya hayatı oyundan ve eğlenceden başka bir şey değildir. Ebedî ahiret diyarı ise, hayatın ta kendisidir. Keşke bunu bilselerdi.” (Ankebut, 64) buyrulmaktadır. Hedefi iki cihanı da kapsayacak bir perspektifle tespit etmek ona ulaşmanın öncelikli şartıdır. Gerçekle hakikate ulaşmak tükenenden tükenmeze varmanın şartı olabilir.

“Perdenin ardı perde, perdenin ardı perde,
Her siper aşıldıkça gaye öbür siperde.”

şiiri de aynı gayenin perdelerini aralamak içindir. Tük* kelimesi Türkçede “bütün” anlamında olduğu anlaşılan tüke-mek “tamamlanmak, bitmek” fiilinden ve Kaşgarlı’nın “İş tükedi.” örneğini bize sunduğu kelime. Bir insanın fiziksel ya da ruhsal bakımdan güçsüz bir hâle geldiğini ifade etmek için de aynı kelime kullanılır. İnsan, nesneye tahakküm ederken zaman da insanı tüketmektedir. Bu etkileşimde yaşanan değiş tokuşu kazanca tahvil etmek isteyen madde merkezli düşünce tarzları sabitelerin yerini alarak adeta bir görünümlü medeniyeti oluşturmaktadır. İhtiyaç olmadığı hâlde tüketmek bugün ihtiyaca binaen yapılan harcamalardan çok daha fazla görülmektedir. Ancak burada ihtiyaç kelimesinin de herkesin dünyasında farklı bir anlamı olduğunu bilmek lazım. Baudrillard’ın sahte ihtiyaçların boş zamanla eşleştirilmesi düşüncesi aslında tükenmekte olan bir varlığın oyun eğlence olan bir zaman mekân düzleminde temasından ibaret değil midir? Sistemin kucu oyuncuları hem satıcıya hem pazara hem de alıcıya kocaman bir “tükenmişlik” vaat ediyor.

Sadelikte derinliğin zirvesi Yunus Emre ne güzel söylemiş:

Sular hep aktı geçti
Kurudu vakti geçti
Nice han nice sultan
Tahtı bıraktı geçti
Dünya bir penceredir
Her gelen baktı geçti

Bakıp geçecektik, daldık vitrine gönül geçmiyor. Hanlar, sultanlar da heyte lek...diyor adeta Züleyha misal. Dünya kendine çağırıyor. Arkadan yırtılması lazım ateşten bir gömlek al/danmamak, almamak. Tabii tüketim konumuz, diyorsun ey kârî. Ama vermeden almak olmaz ki dünya kanununda. Zannımca değiştirmek lazım şu alışverişi veriş alışla. Neyi verdin almak için? Verdiğin şeyin kendisi, miktarı hatta bu ticaretin süresi de kayıtlı. Sen tükettikçe azalanlar bir tarafa tükendiğin her âna renk katan birileri varsa unutma! Ka-

ranlık gecede ufka çalınan gölge kılıçlar kesemez aynı türküyü göz-yaşı dökenlerin umudunu. O umut ki tamamlanmak için hep kendi ayağından başlar okumaya. Olmaktan ölmeye aslında olmaya giden bu süreçte herkesin yiyeceği, giyeceği, bakacağı, alacağı şeyin bir sayısı var. Vakit tamam olduğunda asıl tükenen sadece ömürmüş, diye ah etmezsek iyi. Şu anda bunları düşünmeye zamanımız yok. O yüzden hızla verip hızla almalıyız. Sonuç hırsın hiç kimseyi iza-fi olarak zengin ya da mutlu etmeyeceğini idrak. Her şey zıddıyla bilinir, sözünü hafife alıyoruz gibi. Bittiğinde tükenmiş dediğimiz şey sadece madde olmayacak. Dertler, dersler, geçmez denen nice vakitler bitmedi mi? Sonu olan bir şey mutluluk verir mi? “Kanaatten hiç kimse ölmedi, hırs hiç kimseyi zengin etmedi.” Öleceğini bildiğin hâlde illa arpadan olsun inadına atı özne yapmışsınız ama ..?

Tüketmekle tükenmek gece ve gündüzün birbirine sataşması kadar iddialı ama mağlup. Günün sonunda birbirinden çıkacak ve sonuç sessiz bir yokluk. Her ikisinin öznesinin de aynı olduğunu keşfetmek için kendine iyi bakman lazım ey insan.

Tabii olarak yaşamı değerli kılmak anlamında İslam ekonomisi temelinde helallik kaidesi olmakla birlikte keyfiyet ve zaruret terimleri ile ifade edilen ve helalde bile dikkati öngören tasavvuf düşüncesini de dikkate almadan geçemeyiz. Bir alışverişin değeri aldığınızdadır veya ona yüklediğiniz anlamda. Karşılığında tükenmez bir cennet vaadeden ve bunu sabiteye yaslayarak yapan bir ahiret inancı ciddiyet ister. Burada sınırlı aldatici olan cezanın sınırlı olduğu düşüncesi. Müslümanlar olarak dünyadaki tüketme anlayışı ile süreye göz kırparken süreci ıskalıyoruz sınırlı. Paradigma bu; parçayı tüketirken neyi yediğine ne kadar yediğine bakmak. Parçayı kaybetmeyen bütünü de kaçırmayan bir bakış açısına sahip olmak.

Bugün artık ihtiyaç kavramının dahi sahte olarak üretildiğini düşünenlerin sayısı az değildir. Dolayısıyla bu düşüncenin yapay birtakım isteklerin sonucu olduğunu tahmin etmek de zor değildir. Anlamli bir bütünlük oluşturarak amacın peşinde gitmeyen bir insan tüketmenin ve tükenmenin anlamsızlığını da yaşar. Bir nevi takas yönetiminin geçerli olduğu bir düşünce sisteminde bunu test etmek mümkün değildir. Anlamı ya da amacı belirlenmemiş bir hayatı niteliği tartışılır alışkanlıklar yönlendirmek durumundadır. İbn Haldun’un insanları açlık değil alışmış oldukları tokluk öldürür, sözü de bu anlayışın ifadesidir. Doğal görünen ihtiyaçların giderilmesi konusunun aşındığı, ihtiyacın ne olduğunun muğlâklaştığı, ihtiyaç gidermek değil; ihtiyaç oluşturma’nın büyük bir soruna dönüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda bir konfor arayan modern insan kovalamaya peşinden koştukları da kaçmaya devam ediyor. Hep biten şeyler hiç gelmeyecek. Batı’da Romalı şairin Horatius’un dizelerinden “carpe diem” anı yakalamak veya yaşamak bizde ibn’ül-vakt olmakla maruftur vesselam. Kölesi olmak veya oğlu olmak irade meselesi.

“Veren de o alan da nedir senden gidecek?

Telaşını görenler, can senin zannedecek.”

Üstadın diliyle senin olacak ki senden tükensin, sen tüket. Far- kında olan, farkı olan olan, farik olan, aksiyon alır. Sahi, sen hiç tükettin mi?

YAREN MEKTUPLARI

Tüketirken Tükenmek

Biliyor musun sevgili yârenim; Âdetâ bir tüketici olarak gelmiştir dünyaya insan, nefesleri, bununla birlikte ömrünü yani ebediyet ile arasındaki mesafeyi tüketmek için seferdedir an be an.

Nefesleri sayılı ömrün bir kısmını daha tüketerek kıyısına ulaştığım gecenin ardından, ışıyan bir günün daha yepyeni bir yaşama sevinci fısıldayan sıcacık nefesiyle selam ediyorum sana.

Bir geceyi daha sabaha taşmanın, bir karanlığın daha özünden aydınlık umutlar sağabilmenin iç huzuruyla gözlerini temaşa ederek şafağın ve hayatın ayak sesleri arasında sabaha göz kırpmının hazzıyla selam sana.

Ve sevgili yârenim bir kez daha, bir çeşit ölüm sayılan uykunun kollarından azat edilerek, ellerime yeni bir mühlet tutuşturulmuş olmanın şükran dolu minnettarlığıyla, mutluluğuyla selam ve muhabbet olsun sana.

Gece deyip gelip geçmemeli insan sevgili dostum; “El-Hâlık-ül Bâri-ül Musavvir” (Bak. Haşr:24) olan yüce yaratıcı tarafından ibda ve inşa edilerek bir dinlenme ve arınma vakti olarak yaratılıp düzenlenen gece, bir taraftan muhabbet ve teslimiyet seferinde olan Baht-ı Yâr yürekler tarafından naz ve niyaz makamı olarak engin bir huzur iklimi sıcaklığında yüzü güldürülerek bir saadet sarmalına dönüştürülür.

Diğer yandan ise; Gece, dünyanın dalgalı bir denizi andıran keşmekeşinden sıyrılarak birazcık da olsa dinlenebilmek için girilen fakat el yordamı biriktirilen nice ahların, sancıların, dert ve içinden çıkılamayan düşüncelerin, hasretlerin, özlemlerin, eyvahların kol gezdiği bir mustatile dönüşen bir labirenttir ki-

mileri için. Ve bir iğneli fıçıya dönüşen yatakları da aciz bırakarak sabaha yorgun umutlarla taşınmak düşer gecedен payına kimi insanların.

Gece deyip geçmemek lazım sevgili yârenim; Karanlığı fırsat bilen nice karanlık ruhlu, hak, hukuk, hat, hudut bilmez mahlûklar geceyi fırsat bilirler şirretliklerini yaymak için. İhhas ettikleri çeşitli şehvet ve fitne tezgâhları ile bir sırtlan iştahıyla zulüm ve cinnet arenasına çevirerek iğfal ederler gecenin masumiyetini.

Kirlenmemiş ruhlara çok ağır gelecek olan böylesi bir taşkınlıkla geceyi tüketip sabaha taşınmak isteyenler, kendilerini yağmalamış, ziyan etmiş, bir takım erdemleri ve geceyi tüketirken kendi ömrünü, ruhunu, inanç ve insani değerlerini, sevgi ve umutlarını tüketmiş bir müflis olarak kirlendir ruhunu, zamanı ve mekânları.

Biliyor musun sevgili yârenim; Âdetâ bir tüketici olarak gelmiştir dünyaya insan, nefesleri, bununla birlikte ömrünü yani ebediyet ile arasındaki mesafeyi tüketmek için seferdedir an be an.

Aslında tüketmek, tüketilmek, tükenmek hayatımızın her anını çepeçevre kuşatmış ama çoğu zaman farkına bile varamadığımız bir gerçeğimizdir bizim.

Öyle garip bir açmaz ile tutunuyoruz ki hayata sevgili yârenim, tüm hayatımız, yaşama enerjimiz tüketme gücüne sahip olabildiğimiz bir nefese bağlı; Alıp veremesek de sonumuz oluyor, verip alamasak da.

Alıp verdikçe de tüketiyoruz ömrümüzü. Yani her halükarda ömür denen sermayeyi hayat denen güzer-gâhta tüketerek, tükenerek eskirken yenilenmeye/yeni bir doğuşa, inancımızla büyüttüğümüz, rahmi makber olan kutlu bir doğuma doğru yol almaktayız.

Hayatın akışı içerisinde bitip tükenmesini istemediğimiz ya da tüketmekten haz ve huzur duyduğumuz birçok şey elde ederiz sevgili yârenim. Ama bilmeyiz ya da bilsek de unuttur, unutturuluruz bunların karşılığında ömür sermayemizi, yaşam enerjimizi, kendimizi tükettiğimizi.

Biliyor musun sevgili dostum; Adımıza takdir ve teslim edilmiş ama süresi sır olarak saklanmış bir mühletin, fırsatın, ömrün tüketicisiyiz her birimiz. Ebediyet yurdu” diye muştulandığımız bir kutlu mekân ile aramızdaki mesafenin bitmesi için tükenişe doğru ayarlanmış geri sayımını gerçekleştirip dururuz ana rahmimizde başlayan ilk kalp atışımızla birlikte. Huzurlu ya da huzursuz bir şekilde tükettiğimiz her nefes bu geri sayımın tik taklarıdır aslında.

Yani tüketici olmak sanıldığı gibi öyle ürpertici bir kavram değildir aslında.

Gurbet ile sıra arasındaki yolları tüketmek. Sevgili ile vuslatın arasına giren yılları tüketmek. Altına gizlenmiş olan enerjiye ulaşabilmek için üfleye üfleye külleri tüketmek. İlgi ve iletişim kurabilmek ve sürdürülebilmek için sözleri, kelimeleri, dilleri tüketmek. Ama her şeyi kıvamında, deminde, tüm aşırılıklardan uzak itidal halinde tüketmek gerek.

Çocukluğumdan hatırlarım; bir yaramazlık yaptığımızda “Ömrümü tükettin” diye feryat ederdi anamız.

Eşlerin bile birbirlerinden beklentilerini tam olarak alamadıkları

durumlarda yaptıkları “Sana ömrümü verdim, karşılığı bu mu olacaktı!” anlamında ki serzenişlerinin özünde de farkında olmuyor gibi yaşasak da her birimizin birileri uğruna ömrümüzü tüketiyor olduğumuz düşüncesi yatmaktadır.

Sevgili yarenim, aslında senin de bildiğin gibi; Bir şeyleri elde edebilmek için illa ki fedakârlık etmek, elde edebileceğimiz fiziki ve duygusal lezzetler uğruna başka bir takım şeylerden vaz geçmek, feragat etmek, bir şeyleri hatta ömrü bile gözden çıkartarak tüketmek gerek, hayatın hakikati ve kurgusu gereği.

Yani demem o ki; Her tüketim kötü değildir çünkü üretirken bile tüketmek zorundayız bir şeyleri.

Ondandır ki; Her tüketilen şey hebâ olmuş, ziyan edilmiş sayılmaz.

Tıpkı; Yaratma da, emir ve idare yetkisi de yalnızca kendisine ait olan Âlemlerin Rabbi ve yüceler yücesi, ”(bak. A’raf:54) cümle âlemin yegâne yaratıcı, yaşatanı, sevk ve idare edenini ve dahi cümle mahlûkatın kendisine muhtaç olduğu ama zatının sınırsız servetiyle hiç bir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı, her türlü övgüye lâyık (bak. Fatır:15) Allah(cc)’ın (Tevbe:11) de Mü’minlerin mallarını

ve canlarını cennet karşılığında satın aldığını ve bu alış verişten dolayı sevinmeleri gerektiğini ve karşılığı cennet olan bir ömür tüketimindeki kazanım müjdelemesinde olduğu gibi.

Düşünsene bir sevgili yarenim; Hepsi de sınırlı ve geçici olan ömrünü, malını, canını harcamış, tüketmişsin ama karşılığında öncelikli olarak Allah(cc)’ın rızasını, sonra da O’nun ihsan ve ikram ettiği cennet ve içindekiler ile birlikte bitimsiz bir saadet kazanmışsın, hem de ebedi olarak! Böyle bir tüketim kötü olabilir mi hiç?

Sevgili dostum; demek oluyor ki; Eğer karşılığında alınan/elde edilen şeyler tüketilenlerden daha kıymetli ise, akıllı, isabetli ve hikmetli bir tüketim/harcama, harcanma olmaktadır yapılan fedakârlık.

Böyle bir tüketimden/alış verişten dolayı da üzüntü değil, bilakis sevinç ve huzur duymalıdır insan.

Aynı şekilde, insanlığa iman, İslam ve insanlık hakkında müjdecî, uyarıcı, yol gösterici/kılavuz olarak seçilip gönderilen kutlu elçiler (Bak. Bakara:213) silsilesinden Lokman peygamber(as) da Vahy-i Kerim’in diliyle oğluna verdiği öğütlerden birinde): “Ey oğulcuğum! İşlediğin

şey, bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsan, Allah onu getirip meydana kor. Doğrusu Allah Latif’dir, haberdardır”. (Lokman:7) buyurarak ömür sermayesi harcanarak da olsa elde edilen hiçbir amelin zayı olmayacağını altını çizmiştir.

Sevgili yarenim, biz insanlar “imtihan gereği” olarak bilsek de bilinmez daha nice ilahi hikmetler gereği olarak dünya metâna/nimetlerine karşı çok hırslı yaratılmışızdır. Rab-bimiz bu gerçeği “O, (insan) malı aşırı sevmesi ve onu biriktirmeye olan tutkusu yüzünden son derece cimridir.”(Adiyat:8) diye hatırlatır bize.

İnsanlık tarihindeki dünya metâ-nı kazanma, elde etme, faydalanma sürecindeki akış idrak ve hikmetli bir bakış ile değerlendirildiğinde dünyanın ve nimetlerinin hiç kimseye yâr olmadığı açıkça görülmektedir.

Düşünsene bir sevgili yârenim; Kazanmak için, aşırı severek, hırslanılarak, cimrilik edilerek ömrün, rahat ve huzurun tüketilerek, elde edilip biriktirilen dünyanın bu baş döndürücü ve göz kamaştırıcı meta-larına ve kazanılan mallara, makamlara, mekânlara hep bir başkaları,

Helal ve temiz olarak kazandıklarından cimrilik etmeden ailenin meşru ihtiyaçlarını karşılayarak onları nasiplendirmek, eş, dost ve akrabalara ikramda bulunmak, diğer ihtiyaç sahiplerine infak olarak harcamak da bir tüketim biçimidir.

onlarınkine diğer başkaları vs. sahip olagelmışler tarih boyunca ama hiç birisinde kalıcı olmamıştır. Oysa bu kazanımlara bir başka iklimde ebedi bir hayat kazandırabilmek de mümkündür.

Tıpkı; *"Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin(birikimlerinin bir kısmını ya da tamamını başa kakmadan, infak ederek tüketenlerin (Bak. Bakara:264) durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfu geniştir, O her şeyi bilendir."*(Bakara:261) ayetinde müjdelendiği gibi.

Evet, sevgili yârenim, Rabbimizin müjdesi çok değerlidir fakat sen de biliyorsun ki dünyaya olan tutku hastalığı samimi bir iman ve teslimiyet olmadığı takdirde üstesinden kolay gelinebilen bir hastalık değildir maalesef. Bu konuda İslam'ı ve insanı anlama ve anlamlandırmada ve bir idrak olarak ortaya koymada "Usve-i Hasene, Vahy-i Kerim'in hayata uyarlanarak fiili ve fiziki anlamda hayat bulmasında "Nümûne-i İmtisal" (Bak. Ahzab:21) olan Kutlu Nebi Hz. Muhammed Mustafa(sav) efendimizin *"Âdemoğlunun bir vadi dolusu altını olsa, ikinci bir vadinin olmasını ister. Onun gözünü topraktan başkası doyurmaz/doldurmaz. Allah tövbe edenin tövbesini kabul eder."* Uyarısı çok önemlidir.

Biliyor musun sevgili dostum; Ömrünü helal, haram hudutlarına riayet ederek de olsa mal biriktirmek için tüketen ve infak etmekten kaçınan insan çoğunlukla da bunun çok azından faydalanır.

Zira Rasulullah (sav) efendimiz bir Hadis-i Şeriflerinde *"Kişinin kendi malı, hayır ve iyilikler yaparak önceden gönderdiği mallardır."* buyurarak tüketirken ebedi kazançlı çıkmanın yolunu göstermiştir inananlara.

Allah(cc) yolunda, O'nun rızası-

nı kazanmak uğrunda infak etmekle birlikte yaptığımız diğer kimi harcamalardan, tüketimlerden de kazanımlar elde edebiliriz.

Tüketilen her ne ise o şeyin nihai noktada daha iyisine dönüşebilmesi için Hakkı ve dengeyi gözetmek gerekir.

Helal ve temiz olarak kazandıklarından cimrilik etmeden ailenin meşru ihtiyaçlarını karşılayarak onları nasiplendirmek, eş, dost ve akrabalara ikramda bulunmak, diğer ihtiyaç sahiplerine infak olarak harcamak da bir tüketim biçimidir. Bu tüketimlerin karşılığında da dua vardır, ecir vardır, bir yüreği hüzünden kurtarmanın mutluluğu vardır, vicdanı diri ve duyarlı tutabilmenin fazileti vb. ile bereketlenerek insana ahiret azığı olması, Rabbin rızasına vesile olması gibi ebedi nimetlere erişmek huzuru vardır elhamdülillah. Bu bağlamda doğal olarak ihtiyacımız olan envai çeşit gıdayı tüketirken de bir yandan sağlık, sıhhat, lezzet, afiyet gibi geri dönüşümler elde ederiz.

Hırsla yaratılmış bir varlık olarak (Bak. Mearic:9) arzu ettiğimiz her şeye ne pahasına olursa olsun sahip olmak ısrarı içimizde hep depreşen bir iletir maalesef. Hele bir de güç, güzellik, makam vs. gibi avantajlar varsa elimizde vicdan, adalet ve hakkaniyet diye bir şey kalmaz terazimizde. İşte o zaman bizi kuşatan hırs ateşinin gittikçe azgınlaşarak Hutama'ye (Bak. Hümeze:4-9) dönüştüğünü fark ettiğimizde dönüşü olmayan bir yola girmiş olabiliriz.

Bu bağlamda giyim kuşamımız, evimiz ve içinde kullandığımız malzemelerimizle ilgili olarak tüketişlerimizden de maddi ve manevi kazanımlar elde edebileceğimiz gibi, aksi yönelişlerle de azim bir felakete doğru sürüklenebiliriz.

Meselâ eskitmeden, moda veya komşu kıskançlığı ya da gösteriş me-

raklılığı, üstünlük taslama gibi kimi psikolojik hastalıklar uğruna yaptığımız, evimiz ve içindekilerde, giyim kuşamımızda, yiyip içtiğimizde israfkâr tüketişler karşılığında bir tüketim kölesi olarak tüm ömrümüzü heba etmemiz de işten bile değildir kapitalist ve materyalist sistemlerin öğretileri doğrultusunda hareket ettiğimiz takdirde.

Nefis, hevâ ve heves azgınlaşmaya görsün, çıkmaya görsün itidal çizgisinden, kapılarak israfın ayartmalarına sevgili yarenim; Gardırop dolusu giysin varken yenilerine, birkaç çift ayakkabın varken her elbiseye uygun renk ve özellikle ayakkabılar peşinde koşmak. Her elbiseye uygun başörtüleri ile kombinler oluşturmak dürtüleri vs.

İşte o zaman tüketme ihtiyacımız vasat çizgisini aşıp ego tatmini haline dönüşmeye, efsunkâr nefesleriyle bizi tüketmek için var gücüyle körükleyerek bir kor gibi dolaşmaya başlar duygularımızda bu tür arzular.

Doğal bir ihtiyaç haline gelen teknolojinin nimetlerinden faydalanırken de aynı heveslere yelken açmak; imkânımız olmadığı durumlarda bile, geçimimizi sıkıntıya sokma pahasına da olsa gereğinden fazla donanımına sahip telefonlara bir avuç para dökeriz gösteriş yarışına ya da heves uğruna.

Kimi imkânlarla sahip olmak garip bir şekilde köleşmeyi de getirir yanında bir çeşit eşantiyon olarak.

Elimizde telefon ya da önümüzde bilgisayar saatlerimizi lüzumsuz ya da münker/kötü şeyler izleyerek veya kumar şaibesi olan şeylerle meşgul olarak.

Bir de "küçük bir kaçamaktır bir şey olmaz" diyerek güya meşrulaştırdığımız bar, pavyon, müzikhol ve benzeri hevâ ve hevesin tavan yaptığı yerlerde zıvanadan çıkarak tüketmeye başlarız ömrümüzü kılıfına uydurarak.

İnsan bütün bunların ardından koşarken kendini, kendi öz değerlerini, inanç ve ilkelerini, ruhunu tüketir zamanla.

Zaman zaman aç, açık, yoksul, ihtiyaç sahibi, zulüm altında inleyen insan ya da toplumlar aklına düştüğünde/düşürüldüğünde de içinde bulunduğu /düştüğü duruma uygun mazeretler ve fetvalar üreterek de vicdanını rahatlatmaya çalışır kendi-

ni aldattığına göz yumarak insan.

Böylece; Isınamayıp soğuktan donmak üzere olanlara ateş, inleyenlere ilaç, aç olana, aş, çıplak olana esvap olabilme imkân ve fırsatlarını görmezden gelerek de insanlığını ve asaletini tüketir zavalıca.

Sükût, tefekkür ederek insanın kendisini bulabilmesi için çok kıymetli ise de, konuşmak da bir ihtiyaç ve hatta bazı durumlarda farz-ı ayın bir ibadet ve doğal bir tüketim alanıdır. Konuşarak kelimeleri, kavramları, sesi, sözü, ömrünü, nefesini tüketirken de karşılığında ne kazandığına dikkat etmelidir insan.

Tartışma, münazara, muhabbet, yarenlik vb. durumlarda da hikmet, adalet ve hakkaniyet in gözetilmesi halinde, ömrü, zamanı boş yere harcamak ve benzeri illetlerin batağında kaybolup gitmek tehlikesi vardır.

Bu bağlamda tüm alanlarda özellikle de kahve köşeleri ve sohbet salonlarında yarenlik veya sohbet yapıyoruz zannıyla ağızımızdan ne çıktığına dikkat etmek zorundayız. Aksi takdirde farkına varmadan, her duyduğumuz şeyin aslını astarını bilmeden peşine düşerek, hakkında bilgi sahibi olmadığımız şeyleri dilimize dolayarak, haksızlık, kul hakkı, dedikodu, gıybet, iftira ve benzeri sakilde tüketmiş olabiliriz ömrümüzü.

Buna mukabil kitap okumak, ilim meclislerinde bulunmak, konulu ve kaliteli bir şekilde insani, İslami ve benzeri sohbetlerde bulunmak da benzer bir ömür tüketim biçimi olmakla birlikte karşılığında bilgi birikimi, kendine ve başkalarına faydalı olabilme kapısı ve hakkın rızasına ermek ümidi vardır.

Maalesef bu konuda tüm insanlık ailesinde olduğu gibi Müslümanlar olarak da karnemiz çok iyi değildir sevgili yarenim. Garip bir şekilde serseri bir iştahla kendi kendimizi ve muhataplarımızı tüketmekle meşgüz.

Evet, sevgili dostum, hiç unutmamalı ve hep şükür makamında olmalıyız ki; Hem kazandıklarımızı hem de İlâhi bir lütuf olarak verilmiş olan değerlerimizi hayatı idame ettirebilmek için yerinde, tadında ve kıvamında tüketmek doğal, kaçınılmaz, meşru ve faydalı bir gereksinimdir.

Ne var ki; Hırs, aç gözlülük, doyumsuzluk ve israf çılgınlığı içeri-

sinde zamanı, insanı, malı, makamı, umutları, sevgileri, güvenleri adaleti, sözü, yazıyı ve benzeri tüketebileceğimiz her şeyi tüketiyoruz bir miras-yedi gibi.

Böylesi bir tüketim sarhoşluğu kıyametten önce insanlığın sonunu getirmekte olan kronik bir hastalıktır maalesef.

Bu durum insanların gündeminde ahiret inancının olmamasına, olanlarımızda ise kahr ekseriyetle “mı” gibi yapılarak; Bilgi ve ya kültürden öteye geçemeyişine, özümsememeyişine bağlı bir durumdur.

Bu konuda Rasulullah (sav) efendimizin şu uyarısı ne kadar da manidardır; «Hiçbir kul, kıyamet gününde ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kırıdayamaz.»

Tirmizi de yer alan bu Hadis-i Şerif’in uyarısı dikkate alındığında, gerçekten iman eden her Müslümanın hesap günü şuuruyla adım atması kendisine verilen ömür ve içinde lütfedilen sayısız nimetleri nasıl kullanılarak tüketildiğinin hesabını nasıl vereceği bilinciyle hareket etmesi kaçınılmaz olacaktır.

Aksi takdirde ise; Bazen mutluluk peşinde koşarken hatta mutlulukla sarmaş dolaş bir şekilde tüketmekten mutlu olurken yakalarız kendimizi bir tefekkür vaktinde.

Bazen, sonu gelmez tûl-i emellerin peşinde hak, hukuk demeden, haram helal gözetmeden, hatır gönlü dinlemeden, hudut, sınır tanımadan, adeta büyülenmişçesine bir

saplantıyla illa sahip olmak duygusunun peşinde kan ter içinde, doludizgin koşarken enseleniriz vicdanımız tarafından.

Bazen de ham hayallerimizdir yağmacımız; Ayakları yere basmayan hayallerimizdir bizi tüketen, çarçur eden bir buhurdanlıktan nefesleniyor gibi derin bir kuşatılmışlıkla sarı-larak onlara, tüketiriz kendimizi.

Biliyor musun sevgili yârenim; Bütün bu konularda da düşmanı dışarıda aramamak gerekir. En başat, en ısrarlı, en sinsi, en yüz­süz tüketenimiz/tüketicimiz; Damarlarımızda kanın dolaştığı gibi zihnimizde, hayallerimiz ve düşüncelerimizde bir kor gibi dolaşan, Sûret-i Hakk maskesi takınarak sağ, sol, ön ve arkamızdan yaklaşmak suretiyle bizi ifsat etmeye çalışan en büyük düşmanımız iblistir. (Bak. Fatır:6)

Tabi ki o lâin bu işi tek başına yapmamakta, varlık/vücut ülkemizi istila etmek için Emmâre nefsimiz, (Bak. Yusuf:53) hevâ ve hevesimizle el ele vererek onların casusluğundan faydalanmaktadır.

Sözün özü olarak yapılması gereken şey; İçimizdeki sahiplenme ve tüketim eğilimi/melekesini kıvamında, deminde, dozunda ve hududunda bir tüketim olarak değerlendirip hayat için nefes gibi şükredilmesi gereken bir nimet haline dönüştürmek suretiyle “tüketirken tükenmek” ten korunmak. Çünkü bu ilkeli, bilinçli ve hikmetli tüketim ve tükeniş bizi yepyeni bir bahara, yeni ve bitimsiz bir hayatın iklimine hazırlamaktadır kutlu bir yolcu hazırlar gibi vessalam.

Bir yeryüzü ifsadı kıssası Medyen ve Şuayb As'ın mücadelesi

Yeryüzündeki bütün ifsat ve israf anlayışlarının dayandığı temel sapma noktası, insanların Allaha kulluk gerçeğinden uzaklaşmasıdır.

İnsanın davranışlarının modelleyicisi olan temel düşünce Allaha imandır. Çünkü insanın sınırlı varlığına sınırlarını bildiren, haddini aşmaması anlayışını ona öğreten varlık hakikati budur.

Gerçi insan haddini aşsa ne yapabilir ki, cirmi kadar yer yakar. Kur'an'da zikredilen kıssaların anlatım amaçlarından biri, tağutlaşan insanın Allah'ın mülküne hiçbir şey yapamayacağı hakikatinin gözler önüne serilmesidir.

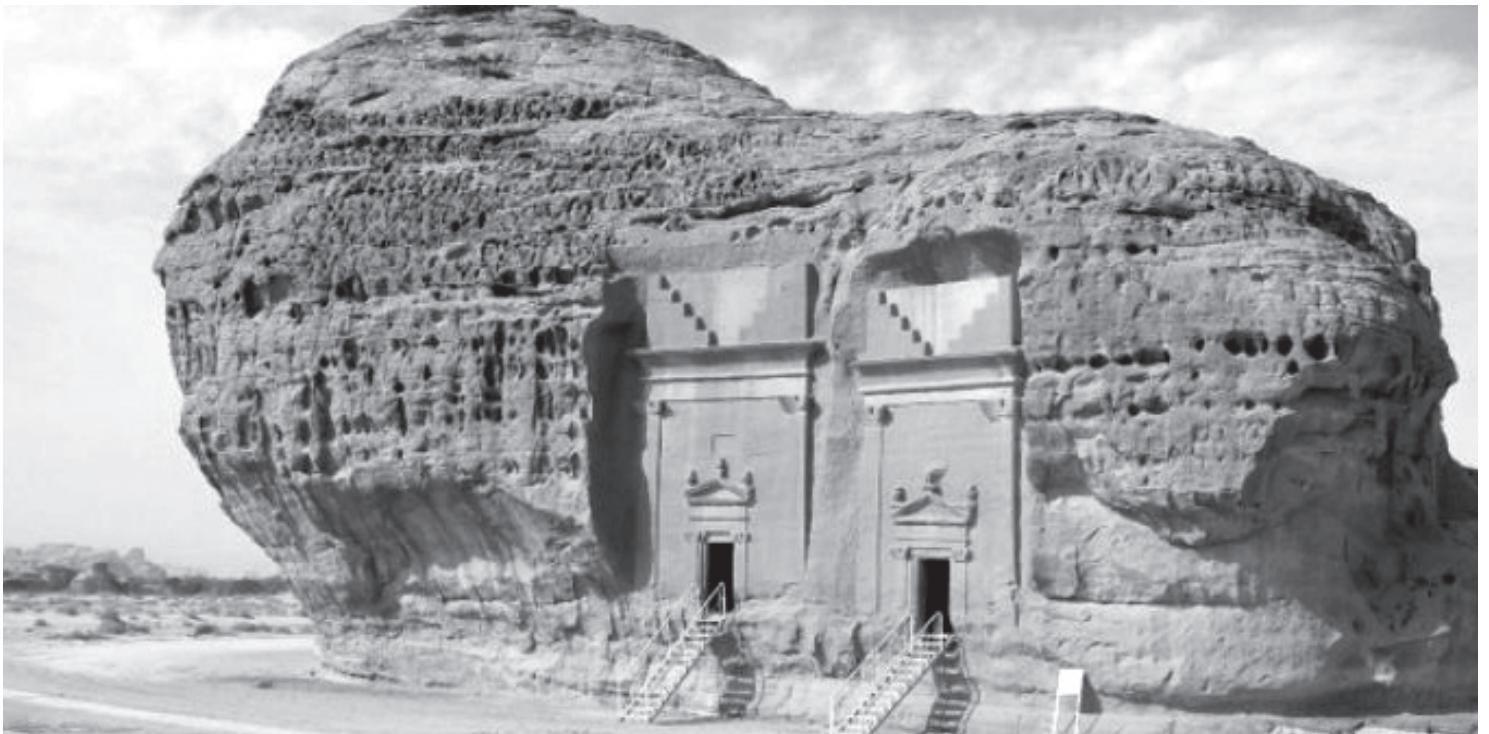
“Gezin, Allah'ın ayetlerini yalayanların akıbeti nice olmuş görün.” Ayetleri insan adına haddi aşmanın, kendini ve imtihan adına yaratılmış varlıkları israf etmenin, acı sonucunun ne olduğunun müşahade ile tespit edilmesi içindir.

Bakış açısının ne kadar önemli olduğuna vurgu yapan bu ayetler, arkeolojiyi cahiliyeyi hortlatmak adına bilim haline getiren müsrif insanoğluna indirilen ilahi şamardır. Bak sizden evvel geçen, Allaha karşı baş kaldıran ve onunla boy ölçüşme densizliğini yapan insanların acı sonu bu. Dünyayı hiç ölmeyecekmiş gibi kazdılar, kayaları Allah'ın verdiği kabiliyetle yonttular, ama şimdi neredeler, yoklar. Mülkün sahibi Allah'ın gücü bütün ihtişamıyla ayakta. Güneş her sabah onlara doğduğu yerden doğuyor ve akşam onlara battığı yerden batıyor. Mevsimler aynıyla devam ediyor, hatta şu yerlerde biten otlar binlerce yıl evvelinden nasıl tohumunu yere bırakıyor ve neslinin devamını sağlıyor idiyse, bugün de onlara inat neslini sürdürabiliyor. Çünkü varlığın gerçek egemeni Allah, onların ot diye, bir şey olarak görmediği üzerine basıp geçtiği var-

lığın neslini devam ettirmekte, ama tabir caizse onların yerinde yeller esmektedir.

İnsan gerçek ilahın egemenliğini terk eder, hevasını ilah makamına koyarsa bütün kötülükleri yapmaya müsait olan içindeki fücür canavarı ortaya çıkar. Bu canavarın yapacağı tek şey, var olan düzeni ifsat etmek ve Allah'ın imtihan aracı kıldığı her şeyi israf etmektir.

Şuayb as in kavmi de ders alınması nitelikte insanlık adına önemli bir ifsadin örnekliğini teşkil ettiği için rabbimiz tarafından bütün ayrıntılarıyla şerha, şerha ortaya konmaktadır. İşin aslına bakarsak, adam gibi yaşayıp dünyayı yaşanılır kılmak ve çağdaşı insanlara hayatı adam gibi yaşayabilecekleri ortam hazırlamak üzere görevli olan insanın, güya hayatı uyanıklıkla kendisi için daha iyi yaşanılır kılarak, diğer insanların haklarını gasp etmenin çirkinliği or-

taya konmaktadır.

İlahi taksime rıza göstererek, dünyadan hem kendi payına düşeni helal yoldan almanın verdiği bahtıyarlığı içselleştirmek, hem de insanların nasibinin kendisine erişmesine vesile olma duygusu, ancak iman edenlerin hazla idrak edebileceği bir insani haldir. Ticaret bu vesile ile helal kılınmıştır. Faizin haram kılınması malın haksız bir biçimde insanlar arasında dolaşımının yasaklanması içindir.

Şuayb as in kavmi malı haksız bir biçimde kendilerinin daha çok kazanması adına normal yollardan hakkaniyetle ölçüsünde ve tartısında gerçekleştirilmesi gerekirken, geliştirdikleri şeytani yöntemlerle çalarak ki, bunun meşrulaştırılmış olması hali bile hırsızlıktır, insanların mallarını iç etmektedirler.

Hud 84 - Medyen'e de kardeşleri Şu'ayb'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçeği de, teraziyi de eksik tutmayın. Ben sizi hayır (bolluk) içinde görüyorum. Bununla beraber yine de sizi kuşatacak bir günün azabından korkuyorum."

85 - "Ey kavmim! Ölçerken ve tartarken adaleti yerine getirin. Halkın malına densizlik etmeyin ve yeryüzünde fesatçılık yaparak fenalık etmeyin."

86 - Eğer mümin iseniz, Allah'ın helâlinden size ihsan ettiği kâr sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber ben sizin üzerinize gözcü değilim.»

Bugünün tabiri ile kanuni zemini oluşturulmuş bir durumla karşı karşıyayız. Bu kadar açık bir şekilde dile getirilen bir haksızlığın olsa olsa argo tabirle yasal çökme anlayışı olduğu görülmektedir.

Bugünün şartlarından dile getirecek olursak, kamuda görev almış, yada sosyal konum itibarıyla toplumun önünde olan insanların, bulundukları pozisyon vesilesiyle insanların haklarını onların farkında olmadıkları şekilde yasal yollarda elde etmesinin kendilerince görülen bir hak olarak tezahür etmesi gibidir. Bazı şeyler yasal olarak mümkün olmakla beraber ahlaki anlamda helal olmayabilir. Bu sebeple yasal yoldan helal gibi görünenin ahlaki anlamda haram olması söz konusu ise onun elde edilmemesi ahlaki, insani olanıdır.

Yeryüzünü israf edenlerin sonu bundan başkası olmamış hiçbir zaman. Fakat insanın ibret almasına engel olacak nitelikte gören gözünü kör etmesi dünya üzerinde aynı sahnelerin defaatle yaşanmasına sebep olmuştur.

Güçlü olanın gücünü kullanarak, ya da şirretlik yaparak zayıf insanların haklarını güya normalmiş gibi elde etmesi de hakeza aynı anlamda bir cürümdür. Ayette geçen yol kesmeden anlaşılması gereken şey, insanın malını haksızca gasp eden eşkıyalıktan olabileceği gibi, mal satan insanların mallarını piyasayı öğrenmeden elinden ucuza kapatarak almak şeklinde de olabilir.

87 - Dediler ki; "Ey Şu'ayb, atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysaki sen yumuşak huylusun ve akli başında bir adam-sın."

88 - Şu'ayb dedi ki: "Ey kavmim! Şayet ben Rabbimden ispat edici bir delil üzerinde bulunuyorsam ve şayet bana, O kendi katından güzel bir rızık ihsan etmişse, söyleyin bakalım ben ne yapmalıyım? Ben size karşı çıkmakla sizi menettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmeye çalışıyorum. Muvaffakiyetim de ancak Allah'ın yardımı ile olacaktır. Ben yalnızca O'na dayandım ve ancak O'na döneceğim."

Cahiliyenin en belirgin özelliklerinden birisi hataları dile getirildiğinde onu düzeltmek yerine hata da ısrar etmeleridir. Çünkü onlar yaptıklarını hata olarak kabul etmemektedirler.

Şuayb as in kendilerinden ayrıştığı nokta olarak gördükleri namaz, davranışları kodlayan bir ibadet ola-

rak görülmektedir. Kur'an'da var olan rabbimizin "namaz insanı kötü ve boş şeylerden alıkoyar" ayetinin tezahürü anlamında bir yaklaşım onlarda da mevcut görünüyor. Bir taraftan yaptıklarının yanlış olmadığını düşünmekle beraber, alttan alta eleştirilmesinde yanlışlığına dair bir kabulün var olduğu da anlaşılmaktadır.

Bununla beraber namazın hayata dair temel şekillendirici ve cahiliyeden ayırtıcı ibadetlerden biri olduğu tescillenmiş oluyor. Namazı öne sürmenin bir başka cahilliği öne çıkardığını da söyleyebiliriz. Yanlış düzeltme yerine yanlış ortaya çıkararak belirleyerek onu engelleme anlayışı. O kadar yanlış kanıksamışlar ve normalleştirmişler ki, yanlış olduğu iyice belirlenmiş olsa bile devam ettirmeyi akıllılık olarak görmektedirler. Bu yaklaşım akıl kriterlerinin de fitrat çizgisinden kaydırılarak sapkın esaslar üzerine oturtulduğunu göstermektedir.

İşte bu saydığımız cahiliye sapkınlığının dünyada insana yaptırmaya çağı yanlış yoktur. Roma çılgınlığının zirvesi Pompei şehri, Lut as kavminin sapkınlığı sodom ve gomorra ve daha niceleri bu haddi aşmışlığın örnekleridir.

89 - "Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz sakın sizi, Nuh kavminin veya Hud kavminin veya Salih kavminin başlarına gelen musibetler gibi bir musibete uğratmasın. Lut kavmi de sizden uzak değildir.

Hud 94 - Ne zaman ki, emrimiz geldi, Şu'ayb ve beraberindeki müminler, tarafımızdan bir rahmet sayesinde kurtuldular. Ve o zalimleri korkunç bir gürültü yakaladı da oldukları yerde çöküp kaldılar.

95 - Sanki orada hiç güzel gün görmemişlerdi. Dikkat edin, Semud kavmi nasıl helâk olup gittiye Medyen de öyle yok olup gitti.

Yeryüzünü israf edenlerin sonu bundan başkası olmamış hiçbir zaman. Fakat insanın ibret almasına engel olacak nitelikte gören gözünü kör etmesi dünya üzerinde aynı sahnelerin defaatle yaşanmasına sebep olmuştur.

Yeni Bir İslami Söylem için Dağarcık: Big Data

Elbette küresel düzeyde veri toplayan, milyarlarca insanların sanal hareketlilik gösterdiği zeminleri yöneten şirketler bu işin başını tutmaktadırlar.

Yeni bir söylem arayışının ürünü olan dağarcık yazılarımızda gerek yabancı dillerden devşirme aktüel kavramlara gerekse de bizzat Müslüman kültürün ana kaynaklarından gelen kavramlara yer verdik. Bunlardan muradımız her şeyden öte İslami söylemin özellikle Türkiye’de tıkandığı, sahip olduğu kavramların içerik olarak yetersizleştiği yahut mevcut kavram setinin bizzatıhi kendisinin yetersiz hale geldiğine işaret etmektir. Bunun için bazı yazılarımızda zaten bilinen kavramlar için bir içerik teklifinde bulunurken bazı yazılarımızda da İslami söylem için yeni sayılacak kavramları ele aldık. Elbette bu teklifler kendi başlarına son derece eksik ve belki de hatalıdır. Ancak İslami söylemin yaşadığımız dünyanın gerçekliğini anlamak ve ifade etmek bakımından büyük bir krizin içinde olduğunu göstermek bakımından gayet yeterli olduklarını ifade edebiliriz.

Bu yazımızda da aynı fikir üzere bir teknoloji kavramını ele almayı ve onun İslami söylem içinde nasıl değerlendirilebileceğine dair fikir yürütmeyi tercih ettik. Bu kavram başlıkta da yer bulduğu üzere “Big Data” ya da Türkçeleştirilmiş olsun diye gösterilen gayretin ürünü olarak “Büyük Veri”dir.

Kavramları basit kelimelerden ayıran, Arkalarında neredeyse bir dünya ile icat edildikleri dilde cereyan etmiş birçok tartışmanın, pratik uygulamaların ve zamanla gelişmiş anlayışın ürünü olmalarıdır. Kavramlar ve arkalarındaki dünya

bir blok halinde dururlar ve kavramı telaffuz etmemizi sağlayan harf seti (kelime) o blokun tabelası gibidir. Bu anlamda büyük veri denince belki de akla saf bir şekilde büyük hacimli veri yığınları gelebiliyorken big data denildiği anda şirketlerin, endüstrinin, kapitalizmin ve küresel gözetim ve takip mekanizmalarının oluşturduğu bir yığın gelebilmektedir. Zannediyoruz bu noktada büyük verinin, big data kadar kapsamlı bir anlamı olmadığını iddia etmemizde beis yoktur.

Peki big data nedir? Birbirinden farklı cinsten, büyük hacimli ve geniş ölçekli bir tabandan toplanmış verilerin oluşturduğu yumağın işlenmesi ve bundan insan davranışlarına, yönelimlerine/temayüllerine ilişkin sonuç üretmeye dönük çabanın adıdır. Evet yalınkat bir sıfat tamlaması değil aslında bir çabanın adından bahsediyoruz. Biraz somutlaştırmak istersek; big data: herhangi bir insanın dijital mecralarda bıraktığı bütün izleri takip edip, toplayıp bunları depolayıp söz gelimi filanca muhitte yaşayan insanların siyasi temayüllerinin nasıl olduğunu, falanca ürünü alan insanların seyahat tercihlerinin ne olabileceğini anlamaya çalışmaktır.

Bize video izlemeyi, resim paylaşmayı, her türlü dosyamızı ücretsiz göndermeyi imkan olarak sunan yahut bunlar için para almış olsa dahi aynı işe devam eden teknoloji şirketlerinin asıl hedefi big datayı toplamak, işlemek, analiz etmek ve müşterilerinin talep ettiği hususlar-

da ulaştıkları sonuçları satmaktır. Hemen akla gündelik hayatta çok yaygın kullanılan web siteleri yahut uygulamalar gelecektir. Elbette küresel düzeyde veri toplayan, milyarlarca insanların sanal hareketlilik gösterdiği zeminleri yöneten şirketler bu işin başını tutmaktadırlar. Arama motoruna bir şey yazdığınızda size konumunuzu sorması ya da konumunuza erişim istemesi, bütün uygulamaların cihazınıza yüklerken anlamsız yere rehberinize, mikrofonunuza, kameranıza erişim isteğinde bulunmaları ve bunu onaylatma ihtiyaçları big datanın bu yönünden kaynaklanmaktadır. Zira asıl ürün ve hizmetleri için değil, topladıkları bütün verileri işlemek ve satmak üzere çalışmaktadırlar.

İşin teknik kısımlarını gözden geçirmemize hatta big datanın ne için yapıldığını bile tafsilatlı bir şekilde ele almamıza ihtiyaç yoktur. Malumdur ki büyük veriyi toplayan, işleyen, analiz eden şirketler bunları endüstriye (reklamlar, ürün geliştirme, pazarlama), siyasi odaklara (oy eğilimlerini takip etme) ve istihbarat yapılarına (suçluyu/suç eğilimini tespit etme) satmakta ya da haraç olarak vermektedirler. Bu son durum öyle bir boyuttur ki *Filistin Laboratuvarı* kitabının yazarının bir İsrailli avukattan alıntılıdığı gibi; *gözetim teknolojileri geleceğin Nelson Mandela’larını henüz kendileri bile bunu fark etmeden gözetim altına alabilecek kıvama gelmiştir* (Filistin Laboratuvarı 169). Big data bu yönüyle insanları gözetim altına alma çabasının da adıdır. Bunun da insanlarca bilinmediği,

ğı konusunda kararları şekillendirilen, algoritmalar ile biçimlendirilen bir yaratığa dönüştürülmektedir

Müslüman olmak, Müslüman kalmak meselesinde yeni bir söylemin kapılarını açmaya katkı sunmak için dağarcık konusunu ele aldığımız bu seride big datanın anlamı ne olacaktır? Büyük veri meselesi karşısında Müslümanlık için çabalayanlar bir şeyler yapmalı mıdır? İslami mücadele diye bir şey varsa bunun hedefleri arasında büyük veriye dair bir şeyler olmalı mıdır? Bu şekilde uzayıp gidecek soruları cevap vermek hem kolay hem de zordur. Bir taraftan hayatın teknolojikleşmesini halen daha konfor olarak algılayan, kendi varlığını önemsizleştirmekten sakınmayan, milyonların arasında küçük bir hücre gibi olmayı kabullenen insanların bu vaka karşısında söyleyecek bir sözleri olabileceğini düşünmüyoruz. Diğer taraftan “esfele sâfilîn” diye okuduğumuz, aşağıların en aşağısı olarak tercüme ettiğimiz ifadenin bir biçiminin de büyük veride/big datada kendini gösterdiğini fark ediyoruz.

Müslüman olmak kendine bir değer biçmekten geçmektedir. Müslüman, Milyarlarca insanın hatta her biri Allah'ı zikreden sayısız mahlukatın arasında münacaat edeceği Rabbinin kendisini duyup gördüğüne, kendisine bir yol tayin ettiğine inanan kişidir. Müslümanın sünnette gördüğü tevazu şerefle yoğrulmuş olup her bir hareketinin bir anlamı, karşılığı olacağı fikrine yaslanmaktadır. İzzet olmaksızın amellerin dengede, günah çukurlarından yüksekte tutulması zordur. Bugün kapalı veri setlerine indirgenmiş, amel defteri gibi olup adının bile önemsenmediği yerlerde izleri tutulan insanların salih amel işleyen kullar olmakla bağ kurmaları ne kadar mümkün olacaktır? Kendisini gözetleyen ama kendisini önemsemeyen bir sistemde kalmaya ya da onun bu halinden rahatsız olmamaya devam ettikçe bahsettığımız hiçleşmenin derinleşeceği kesindir.

Müslüman için öncelikli yapılması gerekenin; big datanın hiçleştiren yanının farkına varmak ve hayatın big datanın dışına nasıl çıkarılacağı konusunda kafa yormak olduğunu söylemek mümkündür.

fark edilmediği düşünülemez.

Elbette ağzından kredi lafı çıkıp da arkasından telefonuna bir bankadan mesaj geldiğini görmeyen ya da kendi verilerinin sürekli olarak toplandığını fark etmemiş insanların sayısı azdır. Kimileri önüne çıkan reklamların isabetlilik oranını artırdığı için bu durumdan memnun dahi olabilmektedirler. Nihayet insan olarak yeryüzündeki anlamımızı abartmaya gerek olmadığını düşünebiliriz. Binlerce kilometre mesafelere ulaşan fiber optik kabloların döşenmesi, atmosferin yüzlerce kilometre dışında dönüp duran uyduların gönderilmesi “ben” için değildir. “Ben” bunca masrafa değecek değerde değildir.

Big data meselesinin en önemli yönü burada ortaya çıkmaktadır. Bütün çıplaklığına rağmen hayatımızı işgal etmeye devam etmesi bu şekilde mümkün olmaktadır. Belirli bir ölçüğü aşan her şirketin sahip

olduğu müşteri ağını bir veri setine dönüştürmek için biçimsiz bir şekilde onları, verilerinin kullanılmasını onaylamaya mecbur etmesi ve buna ilişkin hiçbir denetim ve düzenlemenin olmaması da bununla mümkün olabilmektedir. Yani insanın değersizleştirilmesi, neredeyse hiçleştirilmesi.

Her bir insanı bir kapalı sisteme; rakamlara, arama tercihlerine, konuma indirgeyen big data için tek tek hiçbir insan değerli değildir. Hatta toplumlar dahi bir anlama sahip değildir. Çünkü hepsi hiçbir kimliğe sahip olmayan sinyallere dönüşmektedirler. Bu sayede sistemin; neye ihtiyaçları olduğunu, ne yapmak niyetinde olduklarını, neye temayül gösterdiklerini bildiği hatta bu konularda önerilerde bulunup, rahatlıkla yönlendirme yapabildiği bir zemin ortaya çıkmaktadır. Big data sayesinde insan; varlığı değersiz, ne yapaca-

Köle Gibi Çalışıp Deli Gibi Harcamak

Elhamdülillah ve's Salâtu ve's Selâmu alâ Rasûlillah

Allah, ölçüsüz ve dengesiz yaşamayı yasaklar. İhtiyaçlarını helalinden karşılamak, taşkınlık etmemek, gösteriş için saçıp savurmamak gerekir. Kapitalist düzenin, 'köle gibi çalıştırıp deli gibi harcatma' düzeninin gönüllü kölesi olmaya azmetmiş zavallı insanlık, aldığı maaşla müsrif yaşayamıyorsa kredi çekip, borçlanıp israfın tadını(!) çıkarır olmuştur ve ömrünce borç yükü altında eziliyor, inim inim inliyor. Yine de bir ümidi var, işler düzelecek, maaşlar artacak, ya da nasılsa bir şeyler olacak illa ki para gelecek bir yerlerden!

Allah şu kötü huy ve davranışları kınamıştır. Tembellik, cimrilik, saçıp savurmak ve israf.

Şeytan bu kötü huy ve davranışları kendi avanesinde bile görmekten hoşlanmazken insanları teşvik eder, her türlü aşağılık meziyeti insanda ve toplumda görmekten hoşlanır.

Tasarruf etmek ayıp değildir. Ayıp

ve günah olan israf etmektir. Tasarruftan utanmak basit duyguların esiri olmak ve riyakâr yaşamak kişilik sahibi Müslümanlara yakışmaz.

Rabbimiz buyuruyor ki: "...Bir de akrabaya hakkını ver, yoksula, yolcuya ver. Batıl yere, saçıp savurma. Zira böylesine saçıp savuranlar, şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbinne karşı çok nankördür." (İsrâ Sûresi 17/26-27)

Asrımızın en büyük insani zaaflarını: 'lüks yaşamayı, pahalı eşyalar kullanmayı, kaliteli insan olmakla eşdeğer görmek' olarak isimlendirebiliriz. İnsan kendi kalitesini artırmak yerine harcamalarını artırıyor, eşyalarının kalitesini artırıyor, saçıp savurup israf ederek, 'desinler' havasında yaşıyor. Düşünmeli değil mi ki bu yaptıklarının hepsini toplayınca elde ne kaliteli duygular var, ne kaliteli bir fikir var, ne kaliteli, faydalı bir buluş var, ne kaliteli bir anlayış, kavrayış, sezîş var, ne kaliteli yetiştirilmiş bir nesil var hülâsa ne de kaliteli bir insan var; yığınla kaliteli mal

var. Bu mu insandan beklenen, bu mu insan iyet? Asla!

Tüm müsrifçe harcamaları Afrika'daki açlara gönderse o zaman bu adama deli derler; varın siz hesap edin, akıllar ne hale gelmiş. Böyle kafalar, bizi övsün diye uğraşırsak, onlar için gösteriş budalalığı yaparsak bilelim ki kınanacak işler yapmış oluruz. Allah korusun.

Ölçülü ve dengeli bir İslami hayatın iktisadi olarak nasıl yaşanması gerektiği hususunda Rabbimizin emir ve nasihatları vardır. Bunlar hayra harcamak, helalden istifade etmek, infak etmek ve israf etmemek olarak özetlenebilir.

TÜKETİCİ / YOK EDİCİ

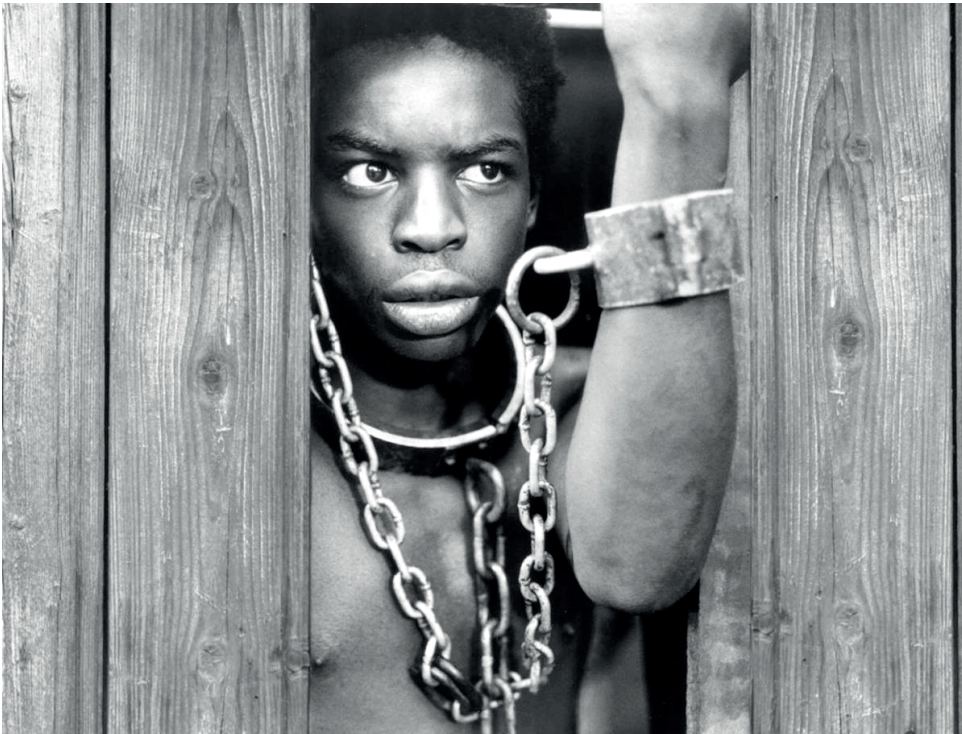
DEĞİLİZ

Tüketim, kötü bir kavram. Bunu duyunca itlâf etmek gibi, ikna edilmiş vicdanların eylemleri geliyor aklıma yahut Haçlı ve Moğol istilalarını hatırlıyorum; şuursuz hırslar ve vahşice yıkıp, yakıp, yağmalayıp öldürmeler; yani tüketim...

Maddeperest batının bilinçaltı ve bilinçüstü, yok etmek ve yok olmak ifadelerini çok sever. Tükettirirken dahi tüketenleri tüketmek niyetindedirler. "Madem geldiniz dünyaya ne bulursanız tüketin zira günün birinde siz de tükenip yok olup gideceksiniz; bir daha mı geleceksiniz dünyaya" haykırırları...

Birçok kötülüğü batıya izafe edelimiz kökeni itibariyle olsa da artık dünyanın birçok yerinde kabul görmüşlüğü yönünden 'şer küreseldir. Burada şeytanın şerde başarısını kabul etmemiz ve kendi toplumlarımızı da şerli sistemleri ve şerle yaşamayı kabullenme yönünden kınamamız gerekir.

Kapitalizm, 'şeytanın öz oğullarından biri' olarak kırıp öldürüp işgal edip gaspettiklerini pahalıya satmak için çılgın tüketimi teşvik etmek istidadındadır. Tükenmeden

Tükenmek ise bir faydaya mebni olarak bitmek değildir. Tükenmek tek başına kullanıldığında, sebebi belirtilmemiş edilgen bir fiil olarak zayı' olmaktır, aynı durumda tüketmek de zayı' etmektir.

alın; ambalajı açtıysanız kalanı atın, "unutma sen bir tüketicisin, sen bir tüketicisin, tüketici"; (sanki bir çürütme ve yakarak imha etme makinası).

Yiyen, içen, giyen, kullanan demek yerine tüketen diyoruz. Tüketme fiilinden türemiş bu fail/özne kelime de bir insafsızlık yok mu sizce?

Yarayışlı bir kullanımda değişim-dönüşüm-evrilme vardır, neticede elde edilen faydalar vardır. Tüketmek/tüketici kelimeleri ise yaygın kullanımına göre 'yok etmek' anlamasını doğrudan çağrıştıran bir kavramlaşma sürecini tamamlamıştır.

Tüketici, yok edici demek olmuştur. Yok edicilikte ise çoğu zaman hikmet ve maslahat gözetilmez, şursuzluk anlaşılır.

Yaptıkları filmlerde "yok edici" diye bir katili isimlendirerek, "önüne gelen herkesi öldüren katilin yaptığı yanına kâr kaldı, ölenler de yok oldu" demiş olmuyorlar mı? Bu cümlelerin manasında yeniden dirilişin, hesaba çekilmenin en ufak bir çağrışımı var mı?

Yok olmak ifadesi maddeler için kullanıldığında mantıksızlık, insanın ölmesi için kullanıldığında imansızlıktır, tehlikeli bir sözdür.

Tükenmek ise bir faydaya mebni olarak bitmek değildir. Tükenmek tek başına kullanıldığında, sebebi belirtilmemiş edilgen bir fiil olarak zayı' olmaktır, aynı durumda tüketmek de zayı' etmektir.

Örneğin tükendi ömrüm diyen kimse, ömrünün boşa geçtiğini, tükendi sabrım diyen kimse sabrının boşa gittiğini anlatmak isterken; ölüm döşğinde bile "bir hayat yaşadım bir ömür sürdüm" diyen kimse'nin ifadesinde istifade etme manası barınır.

İnsanın istifade edebileceği her helal ve serbestiyet (mubah) birer nimettir.

Önlerine konulanı tükettiler;

[(afedersiniz) sığır gibi],

Önlerine konulanı yediler. [Afiyetle (der gibi, değil midir)]?

Bu kavramın negatif salınım-lı örneklerini çoğaltmak mümkün. Bunun yerine kullanılması gereken kelimelerle hayatımıza yön vermek üzere bir nasihat notu düşelim: Kelimelerle, kavramlarla düşünebildiğimize göre zihnimizde yanlış çağrışımlar yapacak kelimeleri reddetmek için duyduklarımızı olduğu gibi kabullenmemeliyiz.

NİMETLERİ

HAYRA DÖNÜŞTÜRELİM

Yaşarken kullandığımız nimetlerden her ne varsa bir hikmete dayalı bir maslahatı gözetici olarak fayda üretmeye yatkın olabiliriz/olmalıyız.

Bir meyveyi yiyen kimse çekirdeğini toprakla buluşturduğunda ortada bir tüketim olmadığı gibi aksine üretim vardır.

Aldığı gıdanın vücuda verdiği enerjiyi herhangi bir iyilik yapmada kullanan kimse hem dünya için hem ahireti için üretim yapmaktadır.

Er-Rezzâk olan Rabbimizin rızık olarak verdiği bereketli kazancını yine Rabbinin emrettiği yerlere harcamak, zekât ve sadaka vermek suretiyle insan hem dünya hem ahiret için üretim yapabilir; bu kaçırılmayacak fırsatlardandır. Böylesi fırsatlar için: "bir daha mı geleceksin dünyaya" denilebilir.

Aranızdaki bekârları, (işçilerinizden) kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir. (Nûr Sûresi 32)

Zekât ve sadakalar bile tüketmek niyetiyle verilmemeli, minik parçalara bölünmemelidir. Verilen zekât evine giren kimsenin işine aşına bereket katmalıdır. İşleri kötüleşen bir fakirin borçlarını ödemek, dükkânını iş yapar hale getirmek, evlenme çağına

gelmiş fakir bir genci evlendirmek kabilinden dişe dokunur hayırlar, kırk kapıya bölüşürülen iâşeden daha hayırlıdır. Çünkü evlere birer kap yemek dağıtılacak kıtlık günleri başkadır, ictimai hayatı iyileştirmek ve insanları üretken kılmak başkadır. Ayrıca zenginler sadece zekât ile yetinmemeli Allah'ın fazlından kendilerine verdiği maldan sürekli sadakalar vererek bereketin devamı için fedakâr olmalıdırlar ki hem dünya hem ahiret rızıkları genişlesin.

Akrabaya hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da ver. İsrâf ederek saçıp-savurma. Çünkü saçıp-savuranlar, şeytanın kardeşleri olmuşlardır; şeytan ise Rabbine karşı nankördür. (İsrâ Sûresi 26-27)

Ömürler de tüketilen yıllardan ibaret olmamalı, geriye dönülüp bakıldığında üretilmiş hayırlar görmek için yarışılmalıdır.

Bu müminler, Allah'a ve ahiret gününe iman eder, maruf olanı emreder, münker olandan sakındırır ve hayırlarda yarışır. İşte bunlar salih olanlardır. (Âl-i İmrân Suresi 114)

Aldığı nefesin zekâtını hesap eden kimse de, saldıgı karbondioksitten fazla nasihat, zikir ve şükür ile ömründen eksilenin yerine, cennet ömrü biriktirmelidir.

Böylelikle tüketen/tüketici olmaktan kurtuluruz, neyi neye dönüştürdüğümüzün hesabını yaparak bereketli bir ömür yaşarız.

Rabbim ömürlerimizi bereketli kılsın.

Bir Değirmendir Dünya

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur: "Yeyin, için, giyinin ve tasadduk edin. Fakat israf ve kibirden sakının.!"

İktisat kitaplarının ilk cümlelerinden birinde insan ihtiyaçları sınırsızdır denir. Sonrasında insan ihtiyaçları üzerinden bir ekonomik sistem kurgulanır. Kapitalizm ya da daha ileri boyutuyla liberalizm, her ikisi de varlığını insanların sınırsız ihtiyaçları üzerine bina eder. Fakat burada öyle bir püf noktası var ki, bunu görmeyen insanlar için asla içinden çıkmanın mümkün olmadığı bir kısır döngü ortaya çıkar. Ünlü Hint filozofu Beydaba'nın anlattığı bir hikâyede bu kısır döngüyü görebiliriz. Hikâyede, bir beygirin başının üzerinden geçen bir çubuk tutturulur. Çubuğun ucunda bir tutam ot bağlıdır. Beygirin vücudu da bir kol vasıtasıyla değirmene bağlanmıştır. Üstelik beygirin gözleri yan tarafları göremeyecek şekilde kapatılmıştır. Sadece önünü, dolayısıyla sadece bir adım önündeki otu görmektedir. Beygir akşama kadar o bir tutam ota ulaşabilmek için bir yürüyüşe başlar. Yürüyüşün amacı bellidir. Otu yemek istemektedir. Fakat asla amacına ulaşamaz. Yaptığı şey, çabasının tek karşılığı akşama kadar değirmeni döndürmektir. Ali Şeriati, Bilinç ve Eşkleştirme kitabında aynı hikâyeyi anlatır. Beydaba ile arasındaki tek fark Şeriati'nin hikâyesinde değirmeni döndüren hayvandır. Şeriati'nin hikâyesinde değirmeni beygir değil, eşek döndürür. Sistem aynıdır. Ot da aynı...

İnsanın maddi ihtiyaçları sınırlıdır. Yeme, içme, giyim, barınma, üreme gibi temel ihtiyaçlardan iba-

rettir. Bu ihtiyaçlarda hem tüm insanlık ortaktır. Hem de ortalamada bu ihtiyaçları gidermek insanlık için büyük bir problem değildir. Oysa öte yandan üretime dayalı bir sistem hayatta kalmak, varlığını sürdürmek ve kazanmak zorunluluğu içindedir. Aslında insan tüketici değildir. İnsanın tüketici olarak adlandırılması üreticilere nispeten yapılmış bir tanımlamadır.

İKİ UCU KİRLİ KISIRDÖNGÜ

Sanayi devrimi dünyayı eskisiyle ilişkisini koparacak şekilde değiştirdi. Sanayinin günümüzde geldiği konum itibarıyla eğer tüketim olmazsa devasa fabrikaların varlığını devam ettirmesinin imkânsız olduğu açıktır. Yüzbinlerce otomobil üreten, milyonlarca elbise, ayakkabı, çikolata, gofret, televizyon, telefon vs. üreten fabrikalar var. Bugün gündelik hayatta kullandığımız küçük büyük neredeyse her nesne fabrikalarda üretiliyor. Dolayısıyla üretilenlerin hızlı bir şekilde tüketilmesi bu fabrikalar için hayat memet meselesidir.

Dev bir sanayi-üretim sistemi sadece patronları ilgilendiren bir varoluş problemi olmanın ötesinde bir durumdur. Bu fabrikalarda çalışan işçilerin varoluşu da üretimin devam etmesine bağımlı hale gelmiştir. Karşılıklı bağımlılıklar, zorunluluklar sistemin bir kısır döngü halinde devam etmesini zorunlu kılmaktadır. Sistemin belkemiği üretilenin tüketilmesidir. Bu neden-

le üretilen her nesneyi bir an evvel tüketilir hale getirmek bir başka zorunluluktur.

REKLAM ŞEYTANIN FISILTISIDIR

Üreticinin farkında olduğu, varoluşsal bir tehlike olarak sürekli olarak karşı karşıya olduğu şey ürettiklerinin tüketilmesidir. Kimseye zorla mal veya hizmet satmak gibi bir lüksü olmadığının da farkındadır. İşte tam burada yaşananları içinden çıkılmaz bir kısır döngüye dönüştüren asıl fikir ortaya çıkar. İnsan ihtiyaçları sınırsızdır fikri. Eğer üretilenlere insanlar ihtiyaç hissetmezse neden elde etsinler. Bir kıyafet henüz eskimemişse neden yenisi alınsın. Bir otomobil işlevlerini yerine getiriyorsa neden yeni bir otomobil ihtiyaç haline gelsin. Bu tür bir düşünceye tüm insanlar sahip olsa tüm sistem çok kısa sürede tıkanır. İşlemez hale gelir. İşte kapitalizm burada devreye giriyor. Kapitalist sistemin şeytani bir sistem olduğu sıkça dile getirilir. Peki şeytan bunun neresinde?

Dikkat edilirse, içerisinde yüklü miktarda ideolojik yönler olmasına rağmen propaganda yapmayan tek düşünce kapitalizmdir. Bu kadar dünyayı saran bir düşüncenin hiç propaganda yapmadan bu kadar insanı etkilemesi, elde etmesi nasıl mümkün olmaktadır. Kapitalizmin propaganda yöntemi reklamdır. Kapitalist sistemin tıkanması söz konusu olduğunda reklam devreye girer.

Reklam, dünyadaki en profesyonel sektörlerden biridir. Bu sektör bilimsel bir laboratuvar titizliğiyle çalışır. Birden fazla disiplinle iş birliği halinde insanların zihnini etkilemeyi amaçlar. Ambalajların üzerindeki renklerden yazı karakterlerine, reklam metinlerine kadar baştan sona her şey, psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerden destek alarak

hazırlanır. En basit, en küçüğünden en büyüğüne kadar tüm ürünler insanların, ihtiyaç olarak algılamaları sağlanarak sunulur. Moda sektörü de aynı mantıkla ilerler. İnsan kendini bir anda hiç ihtiyaç hissetmediği bir nesneyi arzularken bulur. Markalar bağımlılık haline gelir. Ulaşamadığı nesneler ve markalar karşısında yoksunluk hissi yaşar.

Kapitalizmin propagandaya ihtiyaç hissetmemesi, reklam vasıtasıyla insanların nefslerini, heva ve heveslerini aktif hale getirebilmesiyle ilişkilidir. Reklam adeta şeytanın fısıltısıyla eşdeğerdir. Reklamlar, tanıttıkları ürünlerin sağlıklı, hijyenik, ayrıcalıklı ve prestijli bir hayat yaşamak için kaçınılmaz olduğunu fısıldar. Sonrasında, sokaklar aynı kıyafetleri giyen insanlarla dolup taşar. Aynı çikolatayı tatmak için birbirleriyle yarışır. Bankalardan kredi çekerek reklamlarını gördükleri otomobilleri almak için birbirleriyle rekabet ederler. Oysa, “Yeryüzünde olanların çoğunluğuna uyacak olursan, seni Allah’ın yolundan şaşırtıp-saptırırlar. Onlar ancak zanna uyarlar ve onlar ancak ‘zan ve tahminle yalan söylerler.’”¹ uyarısı ile muhatabız. Reklam ise, nefsi emarenin arzularına boyun eğmemiz için güçlü ve etkili bir davettir. İnsanlık ise taksitle ve güçlükler içerisinde satın aldığı, kendisinden başka milyonlarca insanın da elinde olan bir telefonu elde ederek kendini farklı ve ayrıcalıklı zannetme duygusunu yaşar. Oysa ne ayrıcalıklıdır, ne farklıdır. Ama insanları bu kadar tektipleştirmesine rağmen sistemin işlemesini sağlayan şey nefse hoş gelen şeyler sunması ve para ile satın alınamayacak şeyleri ek olarak vadetmesidir. İnsanlığın bilmesi gereken şey şudur: “Cehennem, nefse hoş gelen şeylerle kuşatılmış; cennet ise nefsin istemediği şeylerle çepeçevre sarılmıştır.”²

Gazze vesilesiyle gündeme gelen boykot çağrılarının amacı bize kur-

Reklam adeta şeytanın fısıltısıyla eşdeğerdir. Reklamlar, tanıttıkları ürünlerin sağlıklı, hijyenik, ayrıcalıklı ve prestijli bir hayat yaşamak için kaçınılmaz olduğunu fısıldar.

şun gönderen sisteme sekte vurma amacıydı. Fakat milyonlarca Müslümana rağmen yeterince başarılı olduğu söylenemez. Çünkü en basit konularda bile gereken direnişi gösteremediler. Keşke “Mücahid, Yüce Allah’a itaat yolunda nefsinin isteklerine karşı mücadele eden kimse-dir.”³ derken efendimizin kastının neleri içerdiğine dair yeterince fikrimiz olsaydı...

Mevcut sistemin dışına çıkmak mümkün görünmüyor belki. Ama belirlenen ölçülerin faydaları üzerinde düşünülmeli. Zaruri ihtiyaçlarımız doğrultusunda yiyip içmek, yeterince tasadduk etmek mesela. İnsanın parayla temin edemeyeceği ihtiyaçları olduğunu da inkâr edemeyiz. Sevgi, merhamet, iyilik gibi duygular da alışveriş konusudur. Sevmek isteriz, sevgimizi göstermek isteriz. Merhamet de yerine göre beklediğimiz, yerine göre muhataplarına armağan ettiğimiz duygularımızdır. Bunlar bizim önemli ihtiyaçlarımızdır ve benzeri ihtiyaçların doyurulması maddiyatla ilgili değildir. Bu tür ihtiyaçlar insanın duygusal, manevi ve ahlaki ihtiyaçlarıdır. Dolayısıyla tatmin edildiklerinde insana hiçbir markanın veremeyeceği mutluluk duygularını verirler. Bütün güzellikleri paylaşmak, yardımlaşmak bu yüzden çok önemlidir.

Tüketmek kelimesi sarfetmek kelimesiyle aşağı yukarı aynı anlamı ifade ediyor. Tüketici de bu açı-

dan bakıldığında doğal olarak sarf eden demek. Ekonomi biliminin jargonuyla konuşulduğunda aralarındaki bağlantıyı kurmak zorlaşıyor. Oysa üretici tarafından tüketici olarak tanımlanan insan bunu üzerinde düşünmeden, bu tanım üzerinden düştüğü durumu umursamadan kabulleniyor. Hâlbuki insan kendisinin de ürettiğini hatırlamalıdır. İhtiyaçlarını giderirken bir değirmeni döndüren beygir konumuna indirgenmeyi reddetmelidir. Bunun için nefesine hoş gösterilen (eşeğin gözüne gösterilen bir tutam ot gibi) nesnelerin peşinde ömrünü tüketmemelidir. Çünkü insanın asıl tükettiği kendi ömrüdür. Ömrünü başkalarının değirmenini döndürerek geçirmemelidir. Bu gün bir tutam ota uzanmasına izin verilmesinin nedeni, ertesi gün değirmenin dönmeye devam etmesi gerektiği içindir. Bunu unutmamalıdır. Elde ettiği hiçbir nesne kendi gibi sisteme dahil diğer insanlardan farklı, ayrıcalıklı ve üstün kılmaya yetmeyecektir. Tatmin etmeye çalıştığı kibir duygusunu doyurmaya sahip olduğu hiçbir marka muktedir değildir. Tüketiciliğe gönül indirmek zorunlu bir tercih değildir. Maruz kaldığı, muhatap olduğu reklamların fısıltısı insanlığı sürekli olarak israfa davet etmektedir. Tüketicilikle müsriflik arasındaki ilişkiyi anlamak insanlık için büyük bir uyanış olacaktır. Değirmen eşiği muamelesi görme-ye razı olmak insanın nefesine adil davranmaktan aciz kalması demektir. İnsanın hatırlaması gereken başta kendi nefesine karşı adil olmaktır. “Sakın nefsinizin arzusuna uyarak adâletten ayrılmayın!”⁴ emrini akılda tutmak elzemdir. Bir de efendimizin hayatının örnekliğine ve tavsiyelerine yeniden hayatımızda yer vermek...

Arzularımızı, heva ve heveslerimizi, zaafılarımızı kullanan bir sistemi çalıştıran bir parça olmayı reddettiğimizde, o tekere çomak sokup nasıl bir güce sahip olduğumuzu görebilmek için kendi dizginlerimizi ele geçirip kendimizi dizginlememiz gerekiyor galiba. Şeytanın bacağına kırmak için tüketici olmaktan vaz geçmek gerekiyor her şeyden önce.

4) Nisâ, 135

1) En’am: 116

2) Buhârî, Rikak 28; Müslim, Cennet 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 22; Tirmizî, Cennet 21; Nesâî, Eymân 3

3) İbn Hanbel, VI, 22; Tirmizî, Fe-dâilü’l-cihâd, 2

TÜKENİŞ SENDROMU

Yarıştadır yürekler katılaşmış taşlarla,
Şehvet keyif çatıyor, oyunlar, oynaşlarla.

Şuh bir gelindir dünya, mehir ister imanı
Baş döndüren ziynetle, sahte göz kırpışlarla.

Avcı iken av olur sinsi avlakta insan,
Yenik düşer hırsına, çılgın savruluşlarla.

Yıkar köprülerini bir akıl tutulması,
Sınanır; bataklarla, yol vermez yokuşlarla.

Azim bir aldanişla düşer kendine insan
Söz, vurur diğerini, gyibetle, dalaşlarla.

Efsunkâr sofralarda çiğnenir insan eti,
Yudumlanır bâdeler, nefis içen sarhoşlarla.

Taltif görür zorbalar, çıkarıcılar, zalimler,
Zelil dalkavuklukla, ısıklar, alkışlarla.

Prangalanır diller, korku tünellerinde,
"Sakin görme, düşünme, sükût'a alış"larla.

Dâr edilir namusa, biçilen ulvi makam,
Yüzsüz sırnaşıklıkla, şirret sataşışlarla.

Ak yeleli aslanlar, küheylanlar vurulur,
Zor yokuşlar üstünde, cilvekâr bakışlarla.

Buz tutar kanatları zarif güvercinlerin,
Muhabbet mevsiminde hüküm süren kışlarla.

Meze olur güllerin nâzenin endamları,
Şehvet sofralarına cezbeden sunuşlarla.

Tüketirken her şeyi, kendi tükenir insan,
Hevesler vadisinde kopan savruluşlarla.

Kaçtığı sona varır yolcu en son ufukta
Ebed güzergâhında kuralsız koşuşlarla.

Ukba ulaşılmaz yol gaflet sarınca gözü,
Yorgun düşer irâde, nefis ile savaşılarla.

Ve gün gelir, oturur eyvah sofrasına nefis,
Nasiplenir çâresiz, ateş yüzlü aşlarla.

Bir endişe vaktinde sırılsıklam yüreğim,
Bak, işte kapındayım, kalpten adanışlarla.

Yâren ol İbrahim'e, ey merhâmet membâi,
Boynu bükük bırakma; gözündeki yaşlarla.